

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

VIII. ÉVFOLYAM 1–4. SZÁM

BUDAPEST 1979.

Szerkesztő: **Gráfik Imre**
Selmeczi Kovács Attila

Szerkesztőségi titkár: **Kara Tiborné**

Szerkesztőségi cím: **1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.**

ISSN 0133-8021

Kiadja: a **Magyar Néprajzi Társaság**
Kézirat gyanánt

7910858 MTA KESZ Sokszorosító, Budapest. F.v.: dr. Héczey Lászlóné

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1979. évi (91.) közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság 1979. június 6-án tartotta meg a 91. közgyűlését a Magyar Tudományos Akadémián. A közgyűlés egyben a következő három éves ciklus tisztújító feladatát is ellátta.

A közgyűlést **Balassa Iván** ügyvezető alelnök nyitotta meg, köszöntötte a korábbi években megválasztott tiszteleti tagokat és a Társaság díszoklevelét átadta **Bálint Sándornak**, **Rajeczky Benjáminnak**, **Dömötör Sándornak**, és **Keszi-Kovács Lászlónak**. Majd az ügyvezető alelnök bejelentette, hogy a **GYÖRFFY ISTVÁN EMLÉKÉRME**t a Választmány egyhangú határozata alapján 1979-ben **Domokos Pál Péter** nyerte el, a **JANKÓ JÁNOS DÍJ**at pedig ebben az esztendőben **Gráfik Imrének** ítelték oda. A kiüntetések indoklásával a közgyűlés egyetértett.

A közgyűlés ez alkalommal is választott tiszteleti tagokat. Hazai tiszteleti tagok: **Bakó Ferenc**, **Kovács Ágnes** és **Morvay Péter**, akiknek **Balassa Iván** átadta a Társaság díszoklevelét.

A Társaság 1978. évi közgyűlése óta eltelt időszak munkájáról **Andrásfalvy Bertalan** főtitkár számolt be, majd **Füzes Endre** a pénztárosi, **Hegyri Imre** a számvizsgáló bizottsági jelentést terjesztette elő, amelyet a közgyűlés elfogadott. Ezt követően **Balassa Iván** a Társaság alapszabálya egyes pontjainak módosító javaslatát ismertette a közgyűléssel, amely a Magyar Tudományos Akadémia jóváhagyásával lép érvénybe.

A közgyűlés alkalmával szokásos ünnepi előadást **Hoffmann Tamás** tartotta „*A parasztok* (Néhány néprajzi fogalom és lehetséges magyarázatuk)” címmel.

A tisztújítás levezetésére **Balassa Iván** ügyvezető alelnök a leköszönő tisztikar nevében **Bálint Sándort**, mint korelnököt kérte fel. **Bálint Sándor** ismertette a Választmány határozatát, amely szerint a Magyar Néprajzi Társaság elnökének **Tálas István** akademikust javasolja megválasztani. A közgyűlés egyhangúlag megválasztotta **Tálas Istvánt** a Társaság elnökének. Ez után **Bálint Sándor** átadta az elnöklést a Társaság újonnan megválasztott elnökének. **Tálas István** ismertette a Választmány javaslatát az új tisztikarra. A közgyűlés egyhangúlag megválasztotta az új tisztikar és Választmány tagjait.

A Magyar Néprajzi Társaság 1979–1982. évekre megválasztott tisztikara és Választmánya

Elnök:	Tálas István
Alelnökök:	Balassa Iván, Bodrogi Tibor, Dömötör Tekla, Gunda Béla, Hoffmann Tamás, Kurucz Albert, Újváry Zoltán, Vargyas Lajos.

Főtitkár: **Andrásfalvy Bertalan**
 Titkárok: **Gráfik Imre, Selmeczi Kovács Attila**
 Jogtanácsos: **Tárkány-Szücs Ernő**
 Pénztáros: **Füzes Endre**
 Számvizsgáló **Rakovszky István ellenőr, Hegyi Imre, Bellon Tibor szám-**
 bizottság: **vizsgáló bizottsági tagok.**

A Néprajzi Hírek szerkesztői: a titkárok

Szakosztályok:

Anyagi Kultúra Szakosztály elnöke Takács Lajos, titkára Filep Antal.

Folklor Szakosztály elnöke Martin György, titkára Küllös Imola.

Társadalomnéprajzi Szakosztály elnöke Szilágyi Miklós, titkára Sárkány Mihály.

Önkéntes Gyűjtő Szakosztály elnöke Morvay Péter és Halász Péter, titkára Séráné Szacs vay Éva.

Nemzetiségi Szakosztály elnöke Eperjessy Ernő, titkára Kiss Mária.

A Választmány tagjai: Barabás Jenő, Báráth János, Bellon Tibor, Boglár Lajos, Csilléry Klára, Domonkos Ottó, Ecsedy Csaba, Ferenczi Imre, Ikvai Nándor, Juhász Antal, Katona Imre, Kisbán Eszter, Kodolányi János, Kósa László, Kresz Mária, Kriza Ildikó, Morvay Judit, Paládi-Kovács Attila, Szabó László, Szolnoky Lajos, Vincze István, Voigt Vilmos.

A Társaság új kitüntettjei

DOMOKOS PÁL PÉTER

Nyugdíjas tanár, a magyar népzene és zenetörténet kiemelkedő kutatója. A kolozsvári tudományegyetemen szerzett bölcsészeti doktorátust. Az 1920-as évektől szülőföldjén, Csíkban, majd Kolozsvárott tanár, tanfelügyelő, tanítóképző intézeti igazgató. A felszabadulás után Budapesten minisztériumi tisztviselő, majd zenetanár nyugdíjba vonulásáig.

A 20-as évek végétől elsőként vállalta az addig teljesen ismeretlen ú.n. V. Magyar népzenei dialektus feltárását. A *moldvai magyarság* népzenejére, néprajzára és történetére vonatkozó jelentős tanulmányok, gyűjtemények, monográfiák szerzője. Ezek közül kiemelkedik az egymást követő kiadások során egyre bővülő munkája: *A moldvai magyarság* (1931–1941), majd a kétkötetes *Csángó népzene I–II* (1956–61) és legutóbb az *Édes hazámnak akartam szolgálni... c.* hatalmas mű (1979), amelyben Károni János *Cancionale*-jét és Petrás Ince János hagyatékát tette közzé.

Népzene gyűjtő tevékenysége a magyar népterület csaknem minden részére és a néprajz, valamint a zenetörténet számos ágára kiterjedt. Nép-

költészeti, nyelvészeti, irodalomtörténeti, táncművészeti, tárgyi néprajzi és zenepedagógiai tanulmányai, cikkei az erdélyi és magyarországi folyóiratokban jelentek meg. (Műveinek bibliográfiája megjelent: Ethn. 1972: 96–98.)

Az utóbbi három évtizedben egy olyan másik elhanyagolt kutatási terület feltárását vállalta, amelyet **Kodály Zoltán** az 1950-es évek elején még fehér foltként jelölt meg: *a 18. századi magyar hangszeres zene emlékeinek felkutatását*. E század magyar világi zenéjéről való ismereteink elsősorban **Domokos Pál Péter** munkásságának eredményeként bővültek ki jelentős mértékben. Kutatási eredményeinek összefoglalása *A 18. század magyar tánczenéje* (1978) c. kötete. Több jelentős műve – köztük a legnagyobb dallamkészletű bukovinai székely énekes személyi monográfiája – kéziratban várja a publikálást.

Domokos Pál Péter az 1930-as évek óta tagja a Magyar Néprajzi Társaságnak, főbb tanulmányai azóta folyamatosan jelentek meg az Ethnographiában és a Néprajzi Értesítőben. Néprajzi és zenetörténeti tudományos munkája mellett kiemelkedő szerepe van a csángó-magyar népzene és népköltészet magasrendű értékeinek széles körű elterjesztésében, népszerűsítésében is.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság Választmánya az 1970-ben alapított Györffy István Emlékérmét 9. alkalommal **Domokos Pál Péternek** ítéli oda.

GRÁFIK IMRE

Született 1944. augusztus 4-én. A néprajzi kutatásnak és a néprajzi múzeológiának hagyományos irányai mellett (foglalkozott a folyami szállítás technológiájával és munkaszervezetével, a Szabadtéri Néprajzi Múzeum alföldi épületeinek és berendezési tárgyainak gyűjtésével és tudományos feldolgozásával) arra törekedett, hogy az információelmélet néprajzi művelésében is előre haladjon, továbbá, hogy a múzeumi közművelődési programok tervezésében és szervezésében új eredményeket érjen el. Mindamellet jutott ideje arra is, hogy néprajzi közéletünkben – Társaságunk titkáraként – több éven át eredményes szervezőként jeleskedjen.

Mindezen értékes és sokirányú munkálkodása teszi őt alkalmassá arra, hogy a Jankó János díj birtokosa legyen.

BAKÓ FERENC

Felbecsülhetetlen értékű néprajzi leletmentő és adatgyűjtő pályája szorosan kapcsolódik Egerhez és Heves megyéhez, melynek múzeumát csaknem három évtizeden keresztül igazgatta, gyarapította és építette. Több nagyobb tudományos vállalkozást szervezett, vezetett vagy részt vett

benne, mint például a *Palóc kutatás, Néprajzi Atlasz*. Fiatal kutatók sora indult el pályáján önzetlen segítségével és biztatására.

KOVÁCS ÁGNES

A magyar mesekutatás nemzetközi rangjának egyik megteremtője, fáradhatatlan gyűjtője és a magyar mesekincs széles látókörű rendszerezője. Fiatal mesekutatók és önkéntes mesegyűjtők mindig bizalommal fordulhattak hozzá segítségért, tanácsért, szerkesztésért. Tudásából mindig szívesen adott érdeklődőknek, a nagy részt vállalva a tudomány-népszerűsítő munkákban.

MORVAY PÉTER

Neve az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási gyűjtőmozgalomtól elválaszthatatlan, melynek létrejöttét és kiterjesztését elsősorban az ő akadályt nem ismerő kezdeményezéseinek, fáradhatatlan ügybuzgalmának köszönheti. Saját kiterjedt és sokoldalú kutató- és gyűjtőmunkája sok értékkel gyarapította tudományunkat az állattartás kutatásától a tánc kutatásig. Ma is egyre újabb tervvel, elgondolással szolgálja a néprajzi ismeretterjesztést, a gyűjtőmunka népszerűsítésének ügyét elsősorban a fiatalok közt.

A Társaság új tagjai

1978. május 3-án felvett tagok:

Hintalan László — Budapest; **Sebestyén György** — Budapest; **Kambe Kambe Takanori** egyetemi adjunktus — Tokyo.

1978. szeptember 27-én felvett tagok:

Dr. Antal László — Budapest; **Hegedűs Lukács** — Sajószentpéter; **Hegedűs Lukácsné** — Sajószentpéter; **László Imre** — Budapest; **dr. Paczolay Gyula** — Veszprém; **Tényi Marianna** — Budapest; **dr. Varga Gábor** — Nyíregyháza; **dr. Bodonyi Valéria** — Szentendre; **Jung Károly** egyetemi lektor — Jugoszlávia

1978. november 15-én felvett tagok:

Achs Károlyné — Mezőtúr; **Ács Péter** — Budapest; **Bakirdzi Kalliopi** — Budapest; **Bárkányi Ildikó** — Csongrád; **Beretz Júlia** — Budapest; **Csőkmei Márta** — Budapest; **dr. Futó Lászlóné** — Budapest; **Hála József** — Budapest; **Horváth Sándor** — Budapest; **Kása Endréné** — Budapest; **Kiss Júlia** — Budapest; **Mohay Tamás** — Budapest; **Polák László** — Budapest; **Szarvas Zsuzsa** — Budapest; **Romics Teréz** — Baja; **Szent-Iványi István** — Budapest; **Vincze Zsuzsanna** — Budapest; **Winkler Ferenc** — Zalaegerszeg; **Tripolsky Géza** — Jugoszlávia

1979. március 13-án felvett tagok:

Benedek Katalin — Budapest; **dr. Czenthe Zoltán** — Budapest; **Csetényi Mihályné** — Csépa; **Gyurgyák János** — Sárísáp; **Hoisenné Halász Judit** — Budapest; **Kovácsnai Józsefné** — Budapest; **Szűcs Judit** — Szeged.

1979. május 16-án felvett tagok:

Kriston Vizi József — Leninváros; **Molnár János** — Kecskemét; **Vizsnyainé Tóth Katalin** — Debrecen; **Sámuel Nikolett** — Budapest; **Görög Veronika** — Franciaország; **Vasas Samu** — Románia

*

A Magyar Néprajzi Társaság 1979. évi közgyűlése megköszönve a Néprajzi Hírek szerkesztésében végzett eredményes munkájukat, saját kérelmükre felmentette megbízatásából **Szemerkenyi Ágnes** és **Tárkány-Szűcs Ernő** szerkesztőket. Ezzel egyidejűleg a tisztújító közgyűlés megbízta **Gráfik Imrét** és **Selmezi Kovács Attilát**, a Társaság újonnan megválasztott titkárait a Néprajzi Hírek szerkesztésével. A megbízás 1979. június 6-tól lépett érvénybe és a három éves ciklusra szól.

Az új szerkesztők a rendelkezésre álló rövid idő miatt kérték a Néprajzi Hírek 1–4. számának összevonását, amit az elnökség elfogadott. Ennek megfelelően kiadványunk 1979-ben két alkalommal, összevont számokban jelenik meg, az 5–6. szám az 1978. évi néprajzi bibliográfiát fogja tartalmazni.

A Néprajzi Társaság bizalmát megköszönve, azzal a kéréssel fordulunk a Tagsághoz, hogy közleményeikkel, beszámolóikkal, híradásaikkal segítség továbbra is a Néprajzi Hírek munkáját.

A szerkesztők

A néprajzi előadóülések látogatottságával kapcsolatos kitöltött kérdőívek értékelése

(Beszámoló a MNT Választmányának 1978. november 15-i ülésén)

1978 elején a Magyar Néprajzi Társaság kérdőívet juttatott el tagjainak. 1978. nyaráig a Társaság 890 tagja közül 244-en küldték vissza kitöltve a kérdőívet, a tagság nem egészen 23%-a. A visszanemküldés oka kis százalékban lehet feledékenység, hanyagság, nemtörődömség, az esetek nagy többségében viszont jól kifejezi a Társasághoz való viszonyulást. Tükrözi a felhígulás veszélyeit, a túlméretezett tagság nagyrészt formális voltát. Felveti egy esetleges tagsági revízió kérdését valamint a tagdíjban és jogokban egyaránt tükröződő kétféle tagság bevezetésének ötletét. Fejtegetéseim során mindig a 244-es számot vettem alapul, mintha ennyi tagja lenne a társaságnak. A nem válaszolókat a következtetések levonásakor természetesen elhanyagoltam.

1. A kérdőív első pontjának hét alpontja a meghívóval kapcsolatban kérte a tagság véleményét. Válaszok szerint:

- a folklór előadásokra 60-an,
- az anyagi kultúra előadásokra 44-en,
- a népművészeti előadásokra 62-en,
- egyetemes néprajzi előadásokra 35-en,
- társadalomnéprajzi előadásokra 37-en kértek előadásonként külön meghívót,
- 81 tag megelégszik a havi programmal,
- 11 tag minden előadásra kér meghívót,
- 94 tag minden előadásra kér meghívót, illetve a havi programot is várja,
- 21 tag semmiféle meghívót nem kér. Kérdés, hogy ebbe a csoportba kíváncsoznak-e a nem válaszolók is?

Tanulság: amennyiben megvalósulna, hogy a Társaság egészének küldendő havi programok mellett az egyes előadásokra külön meghívó is készülhetne, a küldendő különmeghívók száma a témától függően – 105 állandóval számolva – 167 és 140 között ingadozna.

2. a. A második pont első része a hét előadásra legalkalmasabb napját tudakolta. Sokan több napra is szavaztak.

A javaslatok megoszlása:

hétfő	52 tag
kedd	54 tag
szerda	89 tag
csütörtök	59 tag
péntek	35 tag
szombat	19 tag

Vezet tehát a *szerda*, tükrözve a hagyomány jelentőségét a néprajzban. Tanulságos még, hogy kb. egyforma, 50-es szavazatot kapott a hétfő, a kedd és a csütörtök. Egyéb néprajzi rendezvények pl. emlékülések stb. alkalmával, ha napot kell választani, ezt a körülményt érdemes szem előtt tartani.

2.b. A második pont második részében az előadások legalkalmasabb kezdési időpontja felől érdeklődtünk.

A szavazatok megoszlása a következő:

15 óra	62	
15,30	37	99
16	32	
16,30	40	72
17	62	
17,30	55	117
19	15	
19,30	8	23

(Megjegyezzük még, hogy volt aki a délelőtti előadások mellett tört lándzsát.)

Ha az egész órát és az utáni következő felet egy blokknak vesszük, akkor beszélhetünk 15 órás, 16 órás, 17 órás és 19 órás blokkokról. Ezek között a szavazatok megoszlása:

15 órás blokk	99
16 órás blokk	72
17 órás blokk	117
19 órás blokk	23

Látjuk tehát, hogy a 15 órás és a 17 órás blokk verseng igazán egymással. A másik két blokk szavazata elmarad. A két vezető blokk hívei, úgy látszik, kibékíthetetlenek. A kérdőívekre írt vagy a hozzájuk mellékelte levelek erről tanúskodnak. Egyesek szinte *követelik* a koradélutáni vagy a késődélutáni időpontot. Nagy vonalakban megállapítható, hogy a vidékiek a 15 órás blokkra szavaznak azért, hogy előadás után elérjék a vonatkokat. Ennek az igényüknek levelekben is hangot adnak. Ugyanakkor a budapestiek nagy többsége a 17 órás blokkra szavazott, hogy a nem néprajzi munkahelyen dolgozók munkaidő után elmehessen az előadásokra. Két telje-

sen különböző jogos igényről van tehát szó, amit összebékíteni nem lehet. Csupán valamiféle áthidaló megoldással lehetne enyhíteni az ellentmondást.

Javaslatom: Periodikusan ismétlődő időszakonként pl. félévenként változtatni kellene az éppen érvényben lévő kezdési időpontot az előbb említett két blokk között, pl. az őszi szezonban a 15 órás blokk valamelyik időpontjában kezdődnének az előadások. Utána kezdődne előlről a sor, így elérnénk, hogy alaposan lecsökkenne az előadások látogatásától *mindenkor eleve kizáródottak* száma. Félévenként mind a két tábor számára megvalósulna a kedvező időpont lehetősége. (Megjegyezzük még, hogy 23 tag számára minden időpont megfelelő, tehát ezt a számot hozzáadhatjuk bármelyik időpont számához. 17 tag számára szintén teljesen közzömbös az előadások kezdési időpontja, mivel soha nem járhat előadásra. Ezek száma természetesen szaporítható a nem válaszoló 646 taggal.)

3. Végezetül szólnom kell azokról a kívánságokról, ötletekről, és ötletcsírákról, amelyeket a tagok a kérdőív alján vagy mellékelt levelekben üzentek a Társaság vezetőségének. Ezekből néhány megszívlelendő javaslatot megfogalmazhatok.

Több megjegyzés is szólt arról, hogy jó lenne valahol elolvasni a budapesti néprajzi előadások szövegét vagy legalábbis megismerni azok téziseit, legfontosabb eredményeit. Többen céloztak is a *Néprajzi Hírekre*, mint alkalmas ismertető fórumra. Fontos még ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy az előadások általában 2–3–5 év múlva látnak napvilágot cikk formájában. Így bennük a közölt fontos megállapítások később kerülnek a hivatkozási alapokra áhító tudományos köztudatba. Ezzel kapcsolatban javaslatom a következő:

A tisztelt Választmány kötelezze a mindenkori előadókat arra, hogy előadásunk napján a Társaság ügyintézőjének adják le előadások egy–másfél gépelt oldalas (kb. 30–50 soros) kivonatát. Enélkül ne tarthassák meg az előadást! A kivonatok ezután negyedévenként csokorba gyűjtve jelenjenek meg a *Néprajzi Hírekben*. A kivonatok tartalmazzák az előadások időpontját, legfontosabb téziseit, eredményeit, megállapításaikat. Utaljanak arra, hogy az előadott eredmény milyen nagyobb kutatás része, hol lesz olvasható a teljes szöveg (pl. valószínűleg az Ethnographiában, valószínűleg vidéki kiadványként, esetleg: az előadás előreláthatólag több évig nem jelenik meg, mert egy nagy kutatási program részeredménye, stb.).

A rövid kivonatok megjelentetése nagy hasznára válna a tudománynak: (alább csak néhány szempontot említünk)

- Akik hallották az előadást, a rövid idő alatt megjelenő kivonat révén bármikor felidézhetik. A tanulmány megjelenéséig hivatkozhatnak a legfontosabb megállapításokra.
- Akik nem hallották az előadást, ebből tájékozódhatnak az ott elhangzottakról, és így szerzett ismereteiket az előbbi pontban jelzett módon hasznosíthatják.

- A megjelentetett előadás-kivonatok tudománytörténeti jelentősége felbecsülhetetlen. Különösen akkor, ha nem fejeződik be az előadásban körvonalazott kutatás, vagy valamilyen ok miatt soha nem jelenik meg az előadás szövege.
- Nem elhanyagolható szempont, hogy az előadás-kivonatok rendszeres közlésével jó minőségű, fontos anyaghoz jutna a Néprajzi Hírek. Meggyőződésem, hogy ezek az előadás-kivonatok a folyóirat legtöbbet olvasott és legtöbb visszhangot kiváltó írásai lennének. Mindezek megvalósításához azonban elengedhetetlen, hogy az előadások visszanyerjék régi rangjukat, súlyukat. Tudományunk történetének tanulsága szerint ugyanis a társasági néprajzi előadások valamikor *eseményei* voltak a tudományos életnek. Fontos eredményekről számoltak be, új felfedezéseket közvetítettek. Napjainkban ez nem mondható általánosnak. Az előadások számának csökkentésével, valamint színvonaluk, minőségük megkövetelésével újra el kellene érni, hogy egy-egy előadás *esemény* legyen tudományunk életében. Ebben az esetben valószínűleg nőne a látogatottság, a Néprajzi Hírek számára viszont természetes lenne, hogy az előadásokról, mint fontos *néprajzi eseményekről* a kivonatok közreadásával tudósítson.
- Végezetül néhány további kívánság és ötlet a mellékelt üzenetekből:
- Többen felvetették, hogy legyenek vidéki előadások egy-egy nagytáj társasági tagjai számára (pl. Szegeden, Pécsen, Debrecenben stb.)
- Valószínűleg növelné a látogatottságot, ha ritkábban lennének az előadások és egyszerre 2–3 is elhangozna, vélik egyesek. Többen kifogásolják, hogy nagyon sok az előadás. Mindenképpen csökkenteni kellene az alkalmak számát.
- Ötleként felmerült, hogy a következő években a Magyarság Néprajza szerzői ismertessék eredményeiket és megállapításaikat a társasági előadásokon.

Bárth János

A régóta aktuális felmérés eredményességéhez a Néprajzi Hírek szerkesztősége is igyekszik hozzájárulni. E célból adjuk közre a Folklór Szakosztály megújított vezetőségének koncepciózus tervezetét, amely Bárth János figyelemre méltó javaslatainak egy részét is realizálja. Bízunk abban, hogy minden egyes Tagtársunk magáénak érzi ezt a kezdeményezést, és teljes aktivitással fogja támogatni szakosztályaink munkáját.

Javaslat

a Magyar Néprajzi Társaság Folklor Szakosztályának 1979–1980-as munkatervéhez

A Folklor Szakosztály 1979–80-as (és esetleg távolabbi) munkatervi javaslatának összeállításánál a következő megfontolásokat vesszük figyelembe:

1. A Folklor Szakosztály előadó ülései legalább áttételesen mindig kapcsolódjanak a néprajztudomány előtt álló feladathoz, a Magyarság Néprajza célkitűzéseire. Olyan témák olyan komplex összeállításban szerepeljenek a szakosztályi ülések napirendjén, amelyek: Társaságunk tagjaiban megfelelően tudatosítják a magyar folklorisztika különböző ágaiban elért eredményeket; az alkalmazott és követendő módszereket; megvitatva utalnak a problémákra és hiányosságokra; s felhívják a figyelmet olyan kevéssé ismert eredményekre, amelyek a készülő szintézisben még hasznosíthatók.

2. A folklor kutatás egyes ágainak szembesítése, módszerük, problémáik párhuzamos bemutatása a jelenlegi szakági elszigeteltség oldódását s folklor kutatásunk egységét segítheti elő. Külső korreferensek fokozott bevonásával pedig az interdiszciplinaritás elmélyítését is előmozdíthatjuk.

3. Az ülések elvi-módszertani tanulságai mindig konkrét anyagbemutattal s gazdag szemléltetéssel (hang- és filmfelvételek, vetített képek, népművészek szerepeltetése) kapcsolódjanak, hogy népes Társaságunk minden rétege számára vonzóvá váljanak az eddig kevéssé látogatott szakosztályi ülések.

Az üléseken egy-egy elvi-módszertani problémakörbe több (2–3) folklorág képviselője szerepelne rövid, legfeljebb félórás gazdagon illusztrált előadásával, melyhez korreferátumok és vita is kapcsolódna. Ha egy-egy problémakör lehetővé teszi több értékes előadás biztosítását, úgy több szakosztályi ülésen is folytatódhatna a témakör.

E javasolt témakörök a következők:

1. Egyéniségvizsgálatok a folklorisztikában;
2. A monografikus folklor kutatások;
3. A magyar népcsoportok folklorisztikai képe; Folklor dialektusok-Folklor atlasz
4. A típus és műfajfogalom a folklorisztikában;
5. A magyar folklor történeti rétegei; Stílus-, műfaj- és típustörténeti kutatások;
6. A folklor alkotások strukturális elemzésének módszerei és eredményei;
7. Közép-Kelet-európai összehasonlító folklor kutatások.

A felsorolt témaköröket hosszabb idő, 1–2 év alatt tűzhetnénk napirendre, sorrendjük a lehetőségek, igények és szükségletek szerint változ-

hat. Jelenleg az 1. és 2. témakör szervezését, előkészítését látjuk megvalósíthatónak.

Martin György
elnök

Küllös Imola
titkár

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Emlékezés Ortutay Gyula halálának évfordulóján

A Magyar Néprajzi Társaság 1979. március 14-én egésznapos emlékülést rendezett a Magyar Tudományos Akadémián Ortutay Gyula halálának első évfordulója alkalmából. Az ünnepi ülésen Társaságunk elhunyt elnökének sokoldalú kutatói, oktatói és tudománypolitikai működését témakörök szerinti bontásban legközvetlenebb munkatársai méltatták, szám szerint nyolcan.

Az ülésszak bevezető előadását Tálasi István tartotta, aki Ortutay Gyula életműve egészét tekintette át és ebből a Társaság élén töltött három évtizedet, valamint az oktatói működését emelte ki, alkalomszerűen személyes vonatkozásokra is kitérve.

Bodrogi Tibor a fiatal Ortutay társadalomnéprajzi ismereteit és ezek alkalmazását elemezte, utalva a falukutató mozgalomhoz, valamint a népi írókhoz fűződő kapcsolatokra.

Balassa Iván a tudomány- és múzeumszervező Ortutay Gyula gazdag és eredményes életéből csak a legfontosabb intézményalapítási, szerkesztői és múzeumszervezői mozzanatokat emelte ki, amelyek egész szocialista korszakunkat átfogták.

Ortutay Gyula sokrétű tevékenysége nem korlátozódott csupán a hazai keretekre, hanem számos nemzetközi fórumra, ill. tevékenységi körre (szerkesztés, fordítások, konferenciák és kongresszusok előkészítése és lebonyolítása, nemzetközi egyezmények kötése stb.) is kiterjedt, ezeket vette számba Dömötör Tekla, aki ezen a téren is Ortutay legközvetlenebb segítsége volt.

A délutáni ülésszak első előadását Voigt Vilmos tartotta: Ortutay Gyula legfontosabb elméleti munkásságát, a szájhagyományozás törvényszerűségeire vonatkozó eredményeit foglalta össze és helyezte el a nemzetközi kutatások egészében, külön is kiemelve a *szájhagyomány filológiájára*, valamint az *invariánsra* vonatkozó tanításokat.

Bár a népi líra nem volt Ortutay Gyula választott népköltészeti műfaja, társadalmi-történelmi látásmódja és a részletek fölé emelkedő néprajzi-folklorisztikai-irodalmi és esztétikai komplex módszere és szemlélete mégis éppen a népdalkutatásban mutatkozott meg legösszetettebben, amint ezt Katona Imre a lírakutató Ortutay Gyuláról megállapította.

Kovács Ágnes a mesekutatós előzményeiből kiindulva állította előadásáa tengelyébe az egyéniségkutató iskolát alapító **Ortutay Gyula** munkásságát, méltatva ide vonatkozó szerkesztői és egyéb érdemeit is.

Kriza Ildikó azt hangsúlyozta, hogy a tudós **Ortutay Gyula** a meséhez hasonló nagy figyelmet szentelt a népballadának, foglalkozott annak történeti rétegeivel, műfaji tagolódásával éppúgy, mint stilisztikai-esztétikai kérdéseivel. A három fő műfaj (dal, mese, ballada) legjavát saját maga és munkatársai segítségével is számos szakszerű és egyben népszerű antológiában tette közzé.

Az ünnepi ülészak **Dömötör Tekla** zárszavával ért véget, aki megköszönte az előadók fáradozásait, az ünneplő közönség – köztük **Ortutay Gyula** özvegye – figyelmét és jelenlétét, egyúttal bejelentette, hogy az elhangzott előadások szövegei hamarosan olvashatók lesznek nyomtatásban is.

Katona Imre

A Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság Munkaértekezlete

1978. december 5. Stražnce (Csehszlovákia)

A Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság elnöksége 1976-ban Smolnice-ben (Csehszlovákia) tartott ülésén három nemzetközi összefogással előkészítendő szintézis munkálatait határozta el:

1. Népi építészet (szervezi a csehszlovák nemzeti szekció);
2. Pásztorokkultúra (szervezi a lengyel nemzeti szekció);
3. Betyárfolklor (szervezi a szovjet nemzeti szekció).

A csehszlovák nemzeti szekció munkaértekezletre hívta össze azt a kollektívát, amelynek tagjait a nemzeti bizottságok jelölték ki, és amelynek feladata lesz az 1) pontban tervezett népi építészeti szintézis előkészítése, megszervezése, majd végső formába öntése. A munkaértekezleten Bulgáriát **B. Georgieva**, Csehszlovákiát **J. Botik** és **V. Frolec**, Lengyelországot **M. Gladiszowa** és **D. Tyłkowa**, a Szovjetuniót **N. Gracianszka**, Magyarországot alulírott képviselte. A meghívás ellenére nem jelent meg Románia és Jugoszlávia képviselője.

A munkaértekezlet tárgya voltaképpen annak a tervezetnek a megvitatása volt, amelyet **V. Frolec** állított össze „*Die Bauernarchitektur in den Karpaten und im benachbarten Balkangebiet*” címmel (megjelent orosz és német nyelven: Carpatobalkanica, VIII/1. 1978). A tervezet vázolja azt a célkitűzést, mely szerint a Nemzetközi Kárpát–Balkán Bizottság tagországainak közreműködésével olyan monográfiát kell összeállítani, mely bemutatja és értékeli a Kárpátok és az általuk körülhatárolt térség, illetve az érintkező balkáni területek népi építészeti és lakáskultúráját a 19–20. század fordulójának időmetszetében. Részletezi az építészet és a lakáskultú-

hat. Jelenleg az 1. és 2. témakör szervezését, előkészítését látjuk megvalósíthatónak.

Martin György

elnök

Küllös Imola

titkár

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Emlékezés Ortutay Gyula halálának évfordulóján

A Magyar Néprajzi Társaság 1979. március 14-én egésznapos emlékülést rendezett a Magyar Tudományos Akadémián Ortutay Gyula halálának első évfordulója alkalmából. Az ünnepi ülésen Társaságunk elhunyt elnökének sokoldalú kutatói, oktatói és tudománypolitikai működését témakörök szerinti bontásban legközvetlenebb munkatársai méltatták, szám szerint nyolcan.

Az ülésszak bevezető előadását Tálasi István tartotta, aki Ortutay Gyula életműve egészét tekintette át és ebből a Társaság élén töltött három évtizedet, valamint az oktatói működését emelte ki, alkalomszerűen személyes vonatkozásokra is kitérve.

Bodrogi Tibor a fiatal Ortutay társadalomnéprajzi ismereteit és ezek alkalmazását elemezte, utalva a falukutató mozgalomhoz, valamint a népi írókhoz fűződő kapcsolatokra.

Balassa Iván a tudomány- és múzeumszervező Ortutay Gyula gazdag és eredményes életéből csak a legfontosabb intézményalapítási, szerkesztői és múzeumszervezői mozzanatokot emelte ki, amelyek egész szocialista korszakunkat átfogták.

Ortutay Gyula sokrétű tevékenysége nem korlátozódott csupán a hazai keretekre, hanem számos nemzetközi fórumra, ill. tevékenységi körre (szerkesztés, fordítások, konferenciák és kongresszusok előkészítése és lebonyolítása, nemzetközi egyezmények kötése stb.) is kiterjedt, ezeket vette számba Dömötör Tekla, aki ezen a téren is Ortutay legközvetlenebb segítsége volt.

A délutáni ülésszak első előadását Voigt Vilmos tartotta: Ortutay Gyula legfontosabb elméleti munkásságát, a szájhagyományozás törvényszerűségeire vonatkozó eredményeit foglalta össze és helyezte el a nemzetközi kutatások egészében, külön is kiemelve a *szájhagyomány filológiájára*, valamint az *invariánsra* vonatkozó tanításokat.

Bár a népi líra nem volt Ortutay Gyula választott népköltészeti műfaja, társadalmi-történelmi látásmódja és a részletek fölé emelkedő néprajzi-folklorisztikai-irodalmi és esztétikai komplex módszere és szemlélete mégis éppen a népdalkutatásban mutatkozott meg legösszetettebben, amint ezt Katona Imre a lírakutató Ortutay Gyuláról megállapította.

Kovács Ágnes a mesekutatós előzményeiből kiindulva állította előadását a mesekutató iskola alapító Ortutay Gyula munkásságát, méltatva ide vonatkozó szerkesztői és egyéb érdemeit is.

Kriza Ildikó azt hangsúlyozta, hogy a tudós Ortutay Gyula a meséhez hasonló nagy figyelmet szentelt a népballadának, foglalkozott annak történeti rétegeivel, műfaji tagolódásával éppúgy, mint stilisztikai-esztétikai kérdéseivel. A három fő műfaj (dal, mese, ballada) legjavát saját maga és munkatársai segítségével is számos szakszerű és egyben népszerű antológiában tette közzé.

Az ünnepi ülészak Dömötör Tekla zárszavával ért véget, aki megköszönte az előadók fáradozásait, az ünneplő közönség – köztük Ortutay Gyula özvegye – figyelmét és jelenlétét, egyúttal bejelentette, hogy az elhangzott előadások szövegei hamarosan olvashatók lesznek nyomtatásban is.

Katona Imre

A Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság Munkaértekezlete

1978. december 5. Stražnec (Csehszlovákia)

A Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság elnöksége 1976-ban Smolnice-ben (Csehszlovákia) tartott ülésén három nemzetközi összefogással előkészítendő szintézis munkálatait határozta el:

1. Népi építészet (szervezi a csehszlovák nemzeti szekció);
2. Pásztorokkultúra (szervezi a lengyel nemzeti szekció);
3. Betyáralkalmak (szervezi a szovjet nemzeti szekció).

A csehszlovák nemzeti szekció munkaértekezletre hívta össze azt a kollektívát, amelynek tagjait a nemzeti bizottságok jelölték ki, és amelynek feladata lesz az 1) pontban tervezett népi építészeti szintézis előkészítése, megszervezése, majd végső formába öntése. A munkaértekezleten Bulgáriát B. Georgieva, Csehszlovákiát J. Botik és V. Frolec, Lengyelországot M. Gladiszowa és D. Tyłkowa, a Szovjetuniót N. Gracianszka, Magyarországot alulírott képviselte. A meghívás ellenére nem jelent meg Románia és Jugoszlávia képviselője.

A munkaértekezlet tárgya voltaképpen annak a tervezetnek a megvitatása volt, amelyet V. Frolec állított össze „*Die Bauernarchitektur in den Karpaten und im benachbarten Balkangebiet*” címmel (megjelent orosz és német nyelven: Carpatobalkanica, VIII/1. 1978). A tervezet vázolja azt a célkitűzést, mely szerint a Nemzetközi Kárpát-Balkán Bizottság tagországainak közreműködésével olyan monográfiát kell összeállítani, mely bemutatja és értékeli a Kárpátok és az általuk körülhatárolt térség, illetve az érintkező balkáni területek népi építészeti és lakáskultúráját a 19–20. század fordulójának időmetszetében. Részletezi az építészet és a lakáskultú-

ra sajátos és hagyományos megnyilvánulási formáit, ezek történeti előzményeit, a természetes környezet hatását, a történeti, szociális és kulturális meghatározókat. A monográfia feladata a táji és szociális kölcsönhatások, az interetnikus kapcsolatok feltárása, a közös és eltérő vonások elemzése, valamint az említett térség népi építésze és lakáskultúrája speciális, a környező területektől eltérő jegyeinek feltárása és értékelése.

A monográfia három kötetben fog megjelenni, kiadását a csehszlovák szekció vállalta. Az első kötet a parasztházat tárgyalja, ezt 1983-ig kell elkészíteni. A második kötet a gazdasági és az ipari építményeket elemzi, 1984–1986 között kell összeállítani. A harmadik kötet 1987–1990 között készül el és a szakrális építészetet mutatja be.

Az értekezlet résztvevői elsősorban a parasztházat tárgyaló első kötet tartalmát, vázlatát, a feldolgozás és a bemutatás módszerét vitatták meg. Megállapodás született abban, hogy a kötet hét fejezetre oszlik. Az *első, bevezető fejezet* taglalja a mű tárgyát, célkitűzését, a problémakör történeti és földrajzi körülhatárolását, a forrásokat, az eddigi szakirodalom kritikai értékelését, az elméleti és metodológiai problémákat, valamint a mű feldolgozásának a módját. A *második fejezet* foglalkozik a parasztház térbeli elhelyezkedésével, a település- és telekrenddel, a parasztház kommunikációs kapcsolataival, a gazdasági épületekkel való összefüggéseivel. A *harmadik fejezet* részletezi és elemzi a parasztház vízszintes és függőleges tagolódását a különböző földrajzi zónákban és a különböző szociális tényezők függvényében. Vizsgálja a történeti fejlődés tényeit és meghatározóit. A *negyedik fejezet* feltárja a parasztház anyagait, technikáit és szerkezeteit, valamint a tüzelőberendezés és füstelvezetés változatait. Az *ötödik fejezet* bemutatja a ház külső megjelenési formáit, művészi részleteit, díszítését, összefüggéseit a polgári és városi építészettel. A *hatodik fejezet* a ház és a család kapcsolatát, a házbeli életet, a ház funkcióit, a lakáskultúrát részletezi. A *hetedik, összefoglaló fejezet* részletezi a levonható tanulságokat, az ábrázolt térség népi építészetében tapasztalható egyező és eltérő vonásokat, ezek összefüggését a kulturális zónákkal, stb. A kötetet térképek, diagramok, rajzok, fényképek, válogatott irodalomjegyzék és mutatók egészítik ki.

Megállapodás született az első kötet előkészítésére, megszervezésére. Ezek szerint a munkálatokat a csehszlovák szekció koordinálja. 1980-ig elkészítik a kötet részletes színopszist. Ugyanakkor a résztvevő országok összeállítják a saját válogatott bibliográfiájukat és elkészítik meghatározott jelenségek kartográfiai ábrázolását. Mindezeket 1980-ban újabb munkaértekezlet véglegesíti. Ezt követően 1980–82-ben minden résztvevő ország a jóváhagyott színopszis alapján megírja, összegezi saját anyagát és elkészíti a szükséges mellékleteket, vagyis összeállítja a parasztház nemzeti monográfiáját, melyet megküld a csehszlovák szekciónak. A nemzeti monográfiák felhasználásával a nemzetközi szerzőgárda egy-egy tagja írja majd meg az összevont szintézis egyes fejezeteit, melyeket a mellékletekkel együtt végülis a csehszlovák szekció szerkeszt sajtó alá 1983-ig.

A vállalkozás másik két kötetének tartalmát és előkészítését — a munkaértekezlet döntése értelmében — a későbbiekben kell meghatározni.

Füzes Endre

A csehszlovák Kárpátok népi építészeti és lakáskultúrája
Csehszlovák néprajzkutatók konferenciája Stražnice-ben
 (1978. december 6–7.)

A Nemzetközi Kárpát–Balkán Bizottság csehszlovák szekciója, a Brno-i Purkyne Egyetem filozófiai fakultása és a Stražnice-i Népművészeti Intézet közös rendezésében tartott konferencia célja az volt, hogy a tervezett, nemzetközi összefogással megvalósuló, a kárpáti, dunai területek és az érintkező balkáni tájak népi építészetét és lakáskultúráját bemutató monográfia előkészítéseként áttekintse a csehszlovák Kárpátok és érintkező területei hagyományos népi építésze és lakáskultúrája kutatásának jelenlegi állását, illetőleg feltárja a téma olyan részleteit, melyek újabb vizsgálatok, elemzések elvégzését teszik szükségessé. A konferencián mintegy 70 csehszlovák kutató jelent meg a témában érintett területek különböző intézményei képviselőiben, elsősorban az akadémiai intézetekből, tanszékekről, múzeumokból, szabadtéri múzeumokból és műemlékvédelmi intézetekből. Jelen voltak a Nemzetközi Kárpát–Balkán Bizottság előző napi munkaértekezletének külföldi résztvevői, köztük alulírott is.

A jól szervezett konferencián 26 előadás hangzott el, melyeket nem követtek hozzászólások, hanem a konferencia végére irányoztak elő vitát, melyre végülis az előadások elhúzódása miatt érdemben nem került sor. Az ülészakra az volt a jellemző, hogy az eredményeket összefoglaló, vagy tudománytörténeti részleteket fejtegető előadások helyett kisebb, körülhatároltabb témákban hangzottak el előadások, melyek interdiszciplináris jellegét az is erősítette, hogy az előadók között szép számmal voltak a társtudományok képviselői is (régészek, nyelvészek, történészek, építészek), és amelyek összefüggésükben kellő áttekintést nyújtottak a csehszlovák Kárpátok térsége népi építésze történeti alakulásmenetének egyes kérdéseiről, az alkalmazott anyagokról, formákról és szerkezetekről, a lakóház és a család összefüggéseiről, a ház funkcióiról, a ház speciális és tájilag jellemző díszítéseiről.

A konferencia első részében a társtudományok képviselői szóltak. Figyelemre méltó volt D. Bialekova és A. Ruttkay előadása, akik a szlovén parasztház régészeti előzményeiről, a 6–9. századi régészeti feltárások tanulságairól beszéltek. I. Ripka a népi építészet terminológiáit és azok etimológiáit elemezte. S. Kovačevićova ugyancsak a terminológiák alapján vizsgálta a szlovák ház tagozódását. Több előadás foglalkozott az építőanyagokkal, illetve azzal, hogy a természetes anyagok milyen mértékben határozták meg egy-egy táj építészeti arculatát. Az előadások egy másik

csoportja a ház és a család kapcsolatát, a lakás társadalmi szerepét, a családforma és a ház összefüggéseit vizsgálta. Ezek közül kiemelkedett **V. Frolec** – **J. Langer** – **M. Sopoliga** közös előadása, mely a csehszlovák Kárpátok falusi házát és lakását, mint kommunikációs rendszert tárgyalta, számos figyelemre méltó megállapítással. Jelentős kutatásokra támaszkodott **J. Botik** előadása, aki a családforma és a lakóhely összefüggéseit elemezte. **V. Valentova** az alvóhelyek meghatározó voltát mutatta be, míg **J. Olejnik** a kultikus sarok továbbélését, mai megnyilvánulási formáit vizsgálta a Magas-Tátra környéki példákon. Végül több előadás foglalkozott egy-egy tájon alkalmazott speciális épületdíszítésekkel, vésésekkel, festett oromzatokkal. Igen érdekes volt **M. Sopoliga** befejező előadása, aki a kelet-szlovákiai ukránok lakóházát mutatta be. — Az értesülések szerint a konferencia előadását közzéteszik.

A konferencia egyik szünetében a résztvevők a -16°C kemény hideg ellenére lelkes érdeklődéssel nézték meg a Stražnice mellett épülő, méreteiben és a kivitelezés gyorsaságában imponáló regionális szabadtéri néprajzi múzeumot, melyben a morva terület hagyományos népi építészetét örökítik meg.

Füzes Endre

A Szlovák Néprajzi Atlasz tervdokumentációjának vitája (Bratislava, 1979. április 17–21.)

A Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének irányításával elkészült és kiadásra vár a Szlovák Néprajzi Atlasz. Az állami tervbe tartozó, kiemelt tervmunkáknál előírt usus szerint készítették elő a két kötetre tervezett mű koncepcióját, tervdokumentációját, melyet hazai és külföldi szakértőknek adtak ki bírálatra. Magyarországról dr. **Barabás Jenő** egyetemi docens (ELTE) és dr. **Paládi-Kovács Attila** igazgatóhelyettes (MTA) kaptak felkérést a tervdokumentáció írásos opponálására és a vitában való részvételre. A Szovjetunióból **Solomon Bruk** professzor, a SzUTA Néprajzi Intézetének igazgatóhelyettese (Moszkva), Lengyelországból **Josef Gajek** nyugalmazott professzor és **Janusz Bohdanowicz** docens (Wrocław), a Lengyel Néprajzi Atlasz két vezetője szerepelt a külföldi meghívottak között. A belföldiek között jeles prágai és brünni szakemberek is résztvettek a mű bírálatában (Dr. **Josef Vařeka**, **Václav Frolec** docens és mások).

A feladat a munkatérképek szelektálása, a kiadásra elfogadott térképek jegyzékének összeállítása, mérlegelése, az Atlaszban megjelentetésre szánt nem néprajzi térképek indoklása volt elsősorban. A terv szerint a Szlovák Néprajzi Atlasz 2 kötetben és 10 000 példányban fog megjelenni, ami példátlan a hasonló jellegű forrásműnek számító európai atlaszok eddigi történetében. A feliratok és a kommentárok három nyelven készülnek, a szlovák mellett németül és oroszul is olvashatók lesznek.

Vita bontakozott ki a kartografizálás módszeréről. A szlovák kartográfusok (a Kartográfiai Vállalat és Kiadó szakemberei) előnyben kívánják részesíteni a folttérképeket, amelyeken a jelenségek elterjedtségét színezéssel, sraffozással jelzik. Ezzel szemben a külföldi etnográfus szakértők a dokumentatív ponttérképek közlése mellett emeltek szót, s hangsúlyozták, hogy a közművelődési cél, a tudománynépszerűsítés nem ejthet csorbát a mű hitelén és forrásértékén.

Az egész napos nyilvános vita előtti napokon a külföldi opponenseknek is módot adtak arra, hogy a megjelentetésre előkészített néprajzi térképeket alaposan tanulmányozzák és a térképeket készítő szlovák kollégákkal részleteiben megvitassák. Tekintettel arra, hogy a mű megjelentetését a Szlovák Tudományos Akadémia a Kartográfiai Vállalatra bízta, várható, hogy ez a magyar szempontból is nagy jelentőségű atlasz az 1980-as évek elején megjelenik.

Paládi-Kovács Attila

Beszámoló

a délkelet-európai kutatások ankarai nemzetközi kongresszusáról

Az Association Internationale des Études du Sud-Est Européen (AIESEE) keretében a délkelet-európai tudományok (a történelem legkülönbözőbb területe beleértve az archeológiát, antropológiát és demográfiát; nyelvészet, irodalom, folklóre, entográfia, művészettörténet) negyedik nemzetközi kongresszusát 1979. augusztus 13–18. között rendezték meg Ankarában. A kongresszuson a Magyar Tudományos Akadémia részéről — Hazai György professzor körültekintő vezetésével — kilenctagú küldöttség vett részt. A kongresszus néprajzi munkájáról a következőkben számolhatok be. A folklór szekció két fő téma köré csoportosította munkáját ill. az előadásokat: 1. A műfajok fejlődése és kapcsolata Délkelet-Európa szóbeli irodalmában, 2. Naszreddin hodzsa alakja Délkelet-Európában. Az etnográfiai szekció a délkelet-európai társadalmi változásokkal és a városi viselet fejlődésével foglalkozott.

Sajnálatos, hogy a bejelentett előadások legnagyobb részét nem tartották meg s a szekcióülésekről hiányoztak a csehszlovák, román és a szovjet kollégák is. Nagy számban vettek azonban részt a kongresszus fenti két szekciójában az albánok, bolgárok és a jugoszlávok. A megtartott előadások legnagyobb része túl általános volt. Az előadók a népköltészet, a viselet „változásairól” beszéltek, de ez a változás gyakran csak olyan „mélységekig” terjedt ki, hogy az egyházi esküvőt felváltja az állami, a hagyományos esküvői viseletet a polgári ünnepek viselete. A tartalmatlan előadások egyik példája volt David E. Bynumé (USA), aki rendkívül gyér tárgyismerettel a prózai legendák és az epikus versek kapcsolatáról beszélt. Előadása nyomába sem léphetett honfitársáénak, Albert B. Lordnak, aki a balkáni

epikus költészet és zene széles körű ismeretével analizálta a délszláv népköltészet különböző kérdéseit. Többek között arra hívta fel a figyelmet, hogy a délszláv népköltészetben a hajadon, a menyasszony ábrázolása az epikus szövegekben is mindig lírai jellegű. Figyelmet érdemelt Djenana **Butorović** (Jugoszlávia) előadása a jugoszláviai muzulmánok epikus költészetének fejlődéséről, az egyes formák és típusok létrejöttének társadalmi, interetnikus okairól. Ismail **Kadere** (Albánia) arról beszélt, hogy a szociális változások és a hagyományok miképpen tükröződnek a mai albán népköltészetben. Titos **Jochalas** (Görögország) az újjörög és az itáliai albán népköltészeti motívumegyezéseket fejtegette. Shefqet **Pllana** (Jugoszlávia) a koszovói csata képét mutatta be a balkáni népköltészetben. Sajnos igen kevés példával támasztotta alá Halit **Trnavci** (Jugoszlávia) az előadását a balkáni szóbeli költészet közös motívumairól. A folklór szekcióban kiemelkedett Dagmar **Burkhart** (NSZK) előadása a hősénekek és a rituális dalok műfaji és motívum kapcsolatáról. Dagmar **Burkhart** bámulatos irodalmi ismerettel, a történeti filológiai és a strukturális módszer alkalmazásával fejtegette témáját. A magyar folkloristák jeleseinek (Voigt Vilmos) eredményeit is jól ismerte. A Naszreddin hodzsáról szóló előadások vázolták a tréfacsináló török, román, albán, szerb népköltészeti alakját.

Az etnográfiai szekcióan az első témakör előadásai a demográfiától kezdve az alkatlélektanig kiterjedtek. Az évek óta Erdélyben kutató Sam **Beck** (USA) előadása Erdély társadalomgazdasági változásairól csak a kollektivizálás, az iparosodás, a vándormunkások kérdését érintette magyar vonatkozások nélkül. Több előadó részletes családvizsgálatokról, a családátalakulások társadalmi és gazdasági okairól számolt be. Anyaga miatt is élénk visszhangra talált Breda **Valhović** (Jugoszlávia) előadása a szerbiai lakáskultúra átalakulásáról, valamint Sabina **Tansug** (Törökország) referátuma az anatóliai virágnyelvekről. A népviseleti előadások közül Mirjana **Prosić** (Jugoszlávia) előadását kell kiemelnem, aki Szerbia 19. századi városi női viseletét elemezte kitérve néhány magyar vonatkozására is. A népviseleti előadások során az előadók különös gondot fordítottak a török viselet elemeinek kimutatására. Érdekes, de labilis eredményű volt a francia André **Guillou** kísérlete, aki statisztikai táblázatokkal illusztrálva mutatta be az eszközök átalakulását a 13. századtól a 19. századig. B. **Bratanić** az európai néprajzi atlasz néhány délkelet-európai problémájáról (járomformák, ekék) beszélt. Más szekciókban is hangzottak el értékes néprajzi vonatkozású előadások. Így Marta **Bur-Markovska** (Bulgária) a 17–19. századi balkáni vándor kereskedőkről, iparosokról beszélt, akik között kézművesek is voltak, ami a Kőműves Kelemenné ballada terjedésénél figyelembe veendő. — Magam a folklór szekcióban a román és a szerb folklór közös vonásairól tartottam előadást s azonkívül hozzászóltam B. **Bratanić** és Ismail **Kadere** fentebb említett előadásaihoz.

A kongresszus résztvevői számára sok tanulsággal jártak a tanulmányutak. Részt vettem a hettita főváros (Hattusas) lenyűgöző romjainak megtekintésére szervezett tanulmányúton. Ugyanekkor alkalmam volt Bogaz-

kőy faluban a nyomtató-cséplő munkálatokat, a düven alkalmazását tanulmányoznom. Nagy élmény volt számomra Kappadokiában (Göreme környéke, Derinkuyu) a keresztény barlanglakások, templomok megtekintése. Ankarában a régészeti és néprajzi múzeumot, Isztambulban a keresztény és török emlékeket néztem meg. Megtekintettem a bazárokat és a rézműves műhelyeket. A gazdag néprajzi képhez hozzátartozik, hogy pl. az isztambuli Kék mecset tövében még ott vannak a medvetáncoltatók is. Mindezekről kb. 100 fényképfelvételt készítettem, amelyeket a MTA Néprajzi Kutatócsoportjának archívumába leltározok be.

A kongresszusról elmondható, hogy általában betekintést nyerhettünk a török, jugoszláv, görög, albán, bolgár, stb. etnográfusok és folkloristák néprajzi szemléletébe, amely erősen a történeti és a funkcionális módszereket tükrözi vissza. Ugyanakkor délkelet-európai kollégáinknál is a néprajz keresi a maga útját, gyakran átkanyarodva más tudományok területére. A kongresszus rendezősege az egyes szekciók tematikáját megszabta ugyan, de az előadások ennek ellenére eléggé szétágazók voltak. Jelentősebb vita csak a P. N. Boratov elnökletével vezetett egyik folklór szekcióban zajlott le. A vitát korlátozta, hogy több előadás nem a kongresszusi nyelveken hangzott el.

Az előadások, a felvetődött problémák nyomán is láthatjuk, hogy nekünk magyaroknak a jövőben még aktívabban kell részt vennünk a délkelet-európai kutatások kongresszusain. A magyar néprajzi Balkán-kutatás múltja Kanitz Fülöp Félix-től, Strausz Adolftól Nopcsa Ferencig arra kötelez bennünket, hogy ne csak tudománytörténetileg illeszkedjünk be a délkelet-európai kutatásokba, hanem a magunk részéről is folytassuk ennek a jórészt ismeretlen földnek néprajzi felderítését, a tudományos eredmények magyar szempontból való gazdagítását. Reméljük, hogy a következő kongresszuson — amelyet Jugoszláviában rendeznek meg — a magyar etnográfusok és folkloristák nagyobb számban vehetnek részt.

Gunda Béla

Nemzetközi szemiotikai konferencia Budapesten, kongresszus Bécsben

Az első nemzetközi szemiotikai kongresszust 1974-ben Milánóban tartották. Ennek anyaga most jelent meg az *Approaches to Semiotics* sorozatban. Már ehhez is hozzákapcsoltunk egy magyarországi nemzetközi szemiotikai konferenciát Tihanyban, amelynek anyaga *Kultúra és szemiotika* címmel most jutott el a megjelenés közvetlen küszöbére. Az első szemiotikai kongresszus után több nemzetközi fórumon foglalkoztak a jel-tudomány továbbfejlesztésének kérdéseivel, és a második nemzetközi kongresszusra 1979. július 2–6. között Bécsben került sor. Ezt közvetlenül megelőzve, és ahhoz előkonferenciaként kapcsolódva „*A szemiotika története*

és terminológiája” címmel június 28. és július 1. között Budapesten nemzetközi konferenciát rendeztek. Budapesten mintegy 100, Bécsben mintegy 700 résztvevője volt a konferenciának. Nálunk általános szemiotikai, irodalom-szemiotikai és filozófiai előadások hangzottak el, Bécsben a szemiotika szinte minden területe és irányzata szót kapott. Itt természetesen a „bécsi örökség” és a modern ismeretelméleti, modellálásméleti témák is előtérbe kerültek. A kultúraszemiotika mindkét konferencián előkelő helyet kapott: megbeszélték egy nemzetközi kultúraszemiotikai kézikönyv tervezetét, amelyhez kapcsolódik a magyar szemiotikusok által készítendő szemiotikai kézikönyv terve is. A budapesti és bécsi megbeszélések során lényegesen előbbre jutott a lengyel-magyar szemiotikai együttműködés terve, valamint az amerikai-magyar szemiotikai együttműködés terve, valamint az amerikai-magyar szemiotikai kutatások egybehangolása. A magyar konferenciát és a megbeszéléseket a Magyar Tudományos Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya, a Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya és a Népművelési Intézet támogatásával a Magyar Tudományos Akadémia Szemiotikai Munkabizottsága szervezte, és róluk részletes beszámoló olvasható a *Szemiotikai Tájékoztató* hasábjain.

Mind a bécsi, mind a budapesti megbeszéléseken több néprajzi-folklorisztikai előadásra sor került, noha – az előzetes tervekkel ellentétben – Bécsben végül is nem volt etnoszemiotikai szekció. Ezekből úgy látszik, hogy a mitológia, a narratív szövegek elmélete és a szokáskutatás terén jutott leginkább előre a tudományág. Különös örömxünetre szolgál, hogy szegedi kollégáink narratív-szövegelmélete nagy nemzetközi elismerést váltott ki. A bécsi kongresszus anyagát ott, a budapestiét nálunk a Szemiotikai Munkabizottság segítségével jelentetik meg.

Voigt Vilmos

Az Önkéntes Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtők

IX. Országos Találkozója

(Eger, 1979. augusztus 17–19.)

A IX. Gyűjtőtálálkozó ugyanannak a célnak a szolgálatában állott, mint elődei Tatától (1963) Kőszegig (1977): összehozni az ország legkiválóbb önkéntes gyűjtőit, szakkörvezetőit, hogy találkozhassanak egymással, s azokkal a szakemberekkel, területi irányítókkal, akik a honismereti mozgalom néprajzi-nyelvjárási ágazatát támogatják.

Már régen kialakultak azok a hagyományos formák, amelyek egyaránt jól szolgálták a tapasztalat- és véleménycserét, a jó helyi kezdeményezések, időszerű feladatok megismerését, s mindezek útján a honismerneti mozgalom fejlődésének segítését.

A gyűjtők szakmai elmélyülésének egyszerre eszköze és bizonyága a Gyűjtőtálalkozóknak az a jellemvonása, hogy programjukban nemcsak a szakemberek iránymutató módszertani előadásai szerepelnek, hanem kezdettől fogva a legkiválóbb gyűjtők beszámolóit, előadásait is.

A hagyományos felépítésű programnak még azok az elemei is a Találkozó fentebb vázolt céljaihoz illeszkednek, amelyeknek — mint a kirándulásnak vagy a népművészeti estnek — látszólag csak a résztvevők felüdítése a rendeltetésük. Még az előadások közti szünet is fontos része a programnak, mint ismerkedési, tapasztalatcsere és tanácskérési-tanácsadási alkalom. Éppen ezért volt a megnyitó ülést kettévágó szünet szándékosan 20–25 percnyi időtartamra tervezve.

A program egyébként az előírányzatnak megfelelően zajlott le, sűrűsödve néhány fontos témakör, illetőleg időszerű kérdés körül.

Az ünnepélyes megnyitó és a munkaülések ez alkalommal is egyaránt tanúsították azt a megbecsülést és segítőkészséget, amelyet a gyűjtőmozgalom a kormányzat, a tömegszervezetek, valamint az érdekelt tudományos és közművelődési intézmények részéről élvez. Maga az illusztris személyek vállalt közreműködésének ténye is tanúskodik erről, de leginkább az, amit a Találkozó résztvevői a megnyitóbeszédben, az üdvözlő felszólalásokban és a szakemberek előadásaiban hallhattak.

A megnyitóülésen dr. **Harmatta János** akadémikus, az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának elnökhelyettese elnökölt. A megnyitó beszédet dr. **Hanga Mária** oktatási miniszterhelyettes tartotta. A Hazafias Népfrent Országos Tanácsa és a KISZ Központi Bizottsága nevében **Pásztor Gabriella**, a KISZ KB titkára köszöntötte a Gyűjtőtálalkozó résztvevőit. — Ezen az ülésen hangzott el dr. **Bakó Ferencnek** a palóckutatás eredményeiről és további feladatairól szóló előadása is.

A munkaülések előadásai a következők voltak:

Nyelvjáráskutatás: dr. **Imre Samu**: Tájszógyűjtés, regionális tájszótárak. — **Markó Imre Lehel**: A kiskanizsai szótár. — **Galuska Imre**: A készülő kesznyéteni szótár. — dr. **Morvay Péter**: A népi növénynevek és a kapcsolatos néphagyomány országos gyűjtése. — **Péntek János** (Kolozsvár): Népi növényismeret a növénynevek tükrében. — **Csetényi Mihályné**: A Csépa és környéki népi növénynévgyűjtés.

Anyagi és társadalmi kultúra: dr. **Hofer Tamás**: Mit kíván a néprajztudomány az anyagi kultúra önkéntes gyűjtőitől. — **Márton László**: Paraszti lótarás Békésben. — dr. **Morvay Judit**: Mit kíván a néprajz a népi társadalmi kultúra önkéntes kutatóitól. — **Pusztainé Madar Ilona**: Céhölködés a Zoboralján.

A mostani Gyűjtőtálalkozó programjának új eleme volt az a munkaülés, amely az érdekelt tudományágak és a művészeti mozgalom viszonyával foglalkozott.

A népművészeti mozgalmak és a néprajztudomány: dr. **Martin György**: Népi tánc kutatásunk regionális eredményei, feladatai és az önkéntes gyűjtők. — **Olsvai Imre**: Népzene kutatásunk és az önkéntes gyűjtők. —

Borbély Jolán: A díszítőművészeti körök és a néprajztudomány. — **Vitányi Iván:** A néphagyomány értékeinek társadalmi védelme. — Ennek előadásai azt a kölcsönösen előnyös hatást kívánták erősíteni, amely a tudománysegítő súlypontú gyűjtőmozgalom és a néphagyomány értékeit nemzeti kincsé tenni kívánó, közművelődésünket gazdagító művészeti mozgalmi tevékenység között van. A törekvés fontosságát és időszerűségét beláthatjuk, ha a honismereti mozgalom külső övezetének: a népdalköröknek, táncsoportoknak, díszítőművészeti köröknek sok tízezres taglétszámára gondolunk. A munkaülést ennek az elgondolásnak a jegyében egészítette ki a népművészeti est szép és gazdag programja, amelynek sikeréhez a felnémeti együttes népdaltanítással is hozzájárult.

Az ünnepélyes megnyitó ülés kiemelkedő pontja volt az idei Sebestyén Gyula Emlékérem átadása. A nagynevű tudósról, a széles látókörű tudománypolitikusról és igen eredményes gyűjtésszervezőről elnevezett, Társaságunk által alapított emlékérmét és a vele járó oklevelet ez alkalommal négyen kapták meg kiváló gyűjtőmunkájukért, valamint igen eredményes szakkörvezetői és mozgalomsegítő tevékenységükért: id. **Dobosy László** ny. iskolaigazgató, Ózd — dr. **Mádai Gyula** gimnáziumi tanár, Miskolc — **Pusztainé Madar Ilona** muzeológus, Budapest — dr. **Turi Róbert** gimnáziumi tanár, Kisbér.

A tanulmányi kirándulás — noha csak félnapos volt — szintén maradandó élményekkel szolgált. Felhívta a figyelmet az Aba nemzetség egykori szállásbirtokának helyreállított vagy helyreállítás alatt álló középkori templomaira, a kevéssé ismert, romjaiban is imponáló kishánai lovagvárra, a helyben megőrzött népi műemlékekre.

A színvonalas kamarakiállítás, amelynek gondozását a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum és a Dobó István Vármúzeum közösen vállalta, szép mutatóványt adott az önkéntes gyűjtőknek a Szabadtéri Néprajzi Múzeum berendezését segítő, igen eredményes rábaközi tárggyűjtéséről. **Csetényi Mihályné** díjnyertes pályamunkája növénylapjainak bemutatásával meggyőzően mutatott rá egyúttal a Gyűjtőtálalkozón propagált etnobotanikai gyűjtőakció megvalósításának reális lehetőségeire. Kiállításra került még a palóckutatás szakirodalma, valamint az önkéntes gyűjtőknek a legutóbbi gyűjtőtálalkozó óta önállóan megjelent munkáinak talán egyharmada.

Az úgynevezett Szabad Fórum fontos része a Gyűjtőtálalkozóknak. Bevált kezdeményezésekről, eredményekről, problémákról esett itt szó. Nem egyországos visszhangot keltett kezdeményezés is innen indult el a múltban. A mostani 15 felszólaló is tanúsította, hogy a magvas, frázismentes beszéd is élő hagyománya a gyűjtőtálalkozóknak. **Lele József** például tápéi „magán közgyűjteménye” létrejöttéről szólt, s bejelentette, hogy „A folklór a mai életben” pályázatra feldolgozza együttesük 30 éves történetét „A gyöngyösbokrétától a pávakörig” címmel. — **Fehér Zoltán** a tudományos diákköri néprajzi-nyelvjárási tevékenység fontosságáról, problémáiról szólt a bajai Tanítóképző Főiskolában folyó munka alapján. — **Mol-**

nár Mihály (Bánréve) a Kelemér-gömörszöllősi Tompa Mihály Emlékbizottságnak a gömöri táj és hagyományai sokoldalú feltárását és népszerűsítését szolgáló tevékenységét, terveit ismertette. — **Márton László** (Békés) bejelentette, hogy a Gyűjtőtálálkozáson elhangzottaktól indítva, hazatérve azonnal hozzákezd a békési tanyai életmód és hagyományok feldolgozásához. — **Marton Pálné Homok** Erzsébet parasztíró elmondta, hogy a ló és a parasztember érzelmi kapcsolatáról fog írni legközelebbi pályamunkájában. — **Varga László** (Csehszlovákia) a honismereti célú kerékpártúra szervezéséről, az országhatár két oldalán fekvő Bodrogköz honismereti munkásainak tapasztalatcseréjéről beszélt. — Elhangzott az a fontos javaslat is, hogy jövőre minden megyei honismereti táborban szerveződjenek népi növénynév-gyűjtő szakcsoportok.

Az egri Gyűjtőtálálkozáson kb. 220 résztvevője volt. A szakemberek, tanácsi kiküldöttek, közművelődési, tömegmozgalmi munkások száma ennek kb. egynegyedét tette ki. A szakemberek közt három akadémikus is megjelent, példamutatóan demonstrálva a szakma kiváló képviselőinek egyáltalán nem arisztokratikus viszonyulását a gyűjtőmozgalomhoz.

A Gyűjtőtálálkozó előadásai — terv szerint — közlésre kerülnek a Honismeret 1979. évi 5–6. és következő számaiban.

A legközelebbi Gyűjtőtálálkozó — ahogy erről már a helyi sajtó is hírt adott — 1981-ben Hódmezővásárhelyen lesz, összekapcsolva Kiss Lajos Kossuth Díjas néprajztudós születése centenáriumának megünneplésével.

Morvay Péter

Csépa és palócság

(Tudományos munkaülés — Csépa, 1979. április 6.)

A török hódoltságot követő nagy népmozgás, az Alföld újranépesedése során a Szolnok megye déli szélén fekvő Csépa új lakói elsősorban Nógrád megyei, kisebb részt Heves és Borsod megyei telepesek voltak. A hamarosan kiváltságos nemesi községgé szerveződött katolikus lakosság messze elszakadt a kibocsátó területektől, s be kellett illeszkednie egy merőben más tájba, népességbe, kulturális rendszerbe. Nemcsak a természet- és gazdaságföldrajzi viszonyok voltak mások a Tisza-Körös zúgban, hanem a társadalmi és vallási viszonyok is. A környező települések reformátusok, kisebb-nagyobb uradalmakkal.

E kulturális integráció, valamint a magukkal hozott, az alfölditől eltérő kulturális kép megőrzésének problematikáját vizsgálta és vizsgálja — a tiszazugi kutatások keretében — egy munkaközösség már több éve. Az alapos terepkutatások tisztázták, hogy bár Csépa anyagi kultúrájában integrálódott szűkebb (Tiszazúg) és tágabb (Alföld) környezetébe, a szellemi és a

társadalmi kultúra vonatkozásban számtalan (palócnak mondható) jellegzetességet megőrzött, amelyek révén nagymértékben eltér a környező településektől. A hiedelmek, a szokások, a nyelvjárás, a rokonsági terminológia, a család- és ragadványnevek mellett pl. a táplálkozás egyes jelenségei is ide sorolhatók. Antropológiai alkatuk is más, mint a környező településeké.

A palóckutatás szempontjából nagyon fontos tanulságokkal szolgáló csépai kutatások befejeződtek, tanulmányokká érlelődtek. Nem kis mértékben pl. a palócnak tartható kulturális elemek, jelenségek feltérképezését várhatjuk. A kirajzások kutatásának fontosságát – a palóckutatás szempontjait érvényesítve – már az 1976. évi salgótarjáni palóctanácskozás is kiemelte, éppen az akkor már folyó csépai vizsgálatok alapján.

A *Csépa és a palócság* címet viselő tanulmánykötet tematikája átfogja a népi kultúra legfontosabb területeit, akár pozitív, akár negatív tanulságokkal szolgál is elemzésük. A kötetben helyet kapnak történeti, antropológiai és nyelvészeti írárok is. A kötet szerzői között a néprajzos-muzeológus szakemberek (Sztrinkó István, Bereczki Ibolya, dr. Henkey Gyula, dr. Bellon Tibor, dr. Szabó István, dr. Szabó László, Őrsi Julianna, Felföldi László, Bencze Lászlóné, dr. Barna Gábor) mellett a helyi kutatók és szakemberek is szerepelnek (dr. Botka János, Csetényi Mihály, Csetényi Mihályné, Barna Mária, Kakuk Mátyás).

A szerkesztés és kiadás, a további munka kérdéseit vitatták meg az említett szerzők munkamegbeszélésükön dr. Bakó Ferencnek, a palóckutatás vezetőjének részvételével, a helyi és járási párt- és tanácsi szervek bekapcsolódásával. A tanulmánykötet várhatóan 1980-ban jelenik meg a szolnoki és az egri múzeum közös kiadásában, a Palóc tematikus és lokális monográfiák sorozatban.

Barna Gábor

Szabadszállás néprajzi kutatásának eredményei (Tudományos tanácskozás – Szabadszállás, 1979. április 7.)

A Kiskunság kutatása során a ma néprajzosa nagynevű elődök munkájára támaszkodhat, folytathatja és – ahol szükséges – kiegészítheti azokat. Egyes kiskun települések és bizonyos témák ugyanis kevésbé ismertek, kevésbé feldolgozottak. Ez késztette a kecskeméti múzeumot arra, hogy – Sztrinkó István néprajzos muzeológus vezetésével és irányításával – 1977-ben megkezdje Szabadszállásnak és környékének történeti és néprajzi, monografikus igényű kutatását. A munkában a Bács-Kiskun megyei szakemberek mellett más megyék és intézmények történészei és néprajzosai is résztvettek.

Az eddig elért eredmények összefoglalása, felmérése volt a célja, annak a tudományos tanácskozásnak, amelyen dr. Paládi-Kovács Attila, az MTA Néprajzi Kutató Csoportjának igazgatóhelyettese elnökölt.

Szabadszállás mezővárosi fejlődésének, településrendszerének és gazdálkodásának történetét, kialakulását ismerhettük meg dr. **Novák László** előadásából. Dr. **Szabó István** elsősorban anyakönyvi és levéltári adatokra támaszkodva a település társadalmi, vagyoni rétegezettségét ismertette. Az előző két előadáshoz kapcsolódott dr. **Szabó László** beszámolója, amelyben a család- és munkaszervezet összefüggéseit, a jellegzetes paraszti üzemtípusokat elemezte, elsősorban a 19–20. századra vonatkozóan. Szabadszállás földműveléséről szólva dr. **Bellon Tibor** rámutatott azokra az eltérésekre, amelyek a földrajzi körülmények, talajadottságok miatt a határ különböző részein a gazdálkodás módjában kialakultak. Dr. **Bodó Sándor** előadása egy vidékünkön kevésbé kutatott témát világított meg, amikor a hám és iga, a tehervonás néprajzi problémáiról, történeti változásairól szólt. Ugyancsak sok új részeredményt hozott **Sztrinkó István** Szabadszállás népi építészetét bemutató felolvasása. Nemcsak a Kiskunság, hanem a magyar népi állattartás vonatkozásában is eléggé ismeretlen területet világított meg **Viga Gyula** történeti kitekintéssel a kisállattartásról (kecske) szóló előadásában.

A tanácskozáson több folklór előadás is elhangzott. A vidékünkön alig kutatott szokás- és hiedelemhagyományokról jelentős anyagot hoztak felszínre. **Bereczki Ibolya** elsősorban a nagyjóságok tartásában előforduló mágikus eljárásokat, rítusokat és hiedelemeket, **Magyari Márta** pedig a baromfitartás mágikus elemeit ismertette. A Kiskunságban mindmáig nagyon jelentős baromfitartás számos folklorisztikus eleme napjainkban is élő gyakorlat. A pásztorélet szokásairól szólt dr. **Barna Gábor** előadása. A nagyarányú állattenyésztés hagyományainak eredményeképpen napjainkban is számos racionális és irracionális gyógymódot figyelhettünk meg és jegyezhattünk le az emlékezetből. Ezeket **Korkes Zsuzsanna** ismertette. A többi kiskun városhoz, vagy pl. Jászsághoz viszonyítva Szabadszállás kézműipara sosem volt jelentős, mindig csak a belső piaci igényeket szolgálta. A fellelhető céhes emlékeket részletezte előadásában **Szabó Zoltán** a 18–19. századra vonatkozóan.

A tanácskozás eredményes megszervezéséért és lebonyolításáért a helyi TIT szervezet, a kecskeméti Katona József Múzeumot és — elsősorban — a kutatásokat irányító, összefogó **Sztrinkó Istvánt** illeti köszönet. A kutatási eredmények a megyei szervek támogatásával várhatóan hamarosan nyomtatásban is hozzáférhetőek lesznek.

Barna Gábor

Népzenei találkozó Kecskeméten
(1979. augusztus 23–26.)

Kodály Zoltán szülővárosában rendszeresen ismétlődő Országos Népzenei Találkozók évek óta figyelemmel kísérik és elemzik a népzenei moz-

galmunk alakulását, azzal a céllal, hogy a népdalt és a népzeneét az őket megillető helyre emeljék kulturális életünkben. A legutóbbi találkozó figyelmes házigazdáihoz: Kecskemét Város Tanácsához és a Megyei Művelődési Központhoz csatlakozott a Kórusok Országos Tanácsa is. A spiritus rector ez alkalommal is **Kálmán Lajos** főiskolai zenetanár volt.

A találkozó előadásai mind a népzene kutatás, mind a művészeti mozgalom számára fontos témákkal foglalkoztak. **Rajeczky Benjámín** számos külföldi hangzópéldával adott európai hátteret a népdaléneklés sajátos előadásmódjára, a népi hangvétel hazai vizsgálatához. **Békefi Antal** képpel és hanggal gazdagon illusztrált előadásában a munkadalok és rigmusok országos gyűjtésének eredményeit ismertette. **Szomjas-Schiffert György** új monográfikus gyűjtése alapján a Duna-Tisza közí Kecel népzenei kultúráját elemezte, viszonyítva azt a Kiskunság népzenejéhez. **Vavrincz Béla** jubilaris megemlékezésében **Vikár Béla** és **Járdányi Pál** munkásságát méltatta. **Kálmán Lajos** Népzenei struktúravizsgálatok című előadásában a Kecskemét környéki dalkincs archaikus elemekben való gazdagságára mutatott rá. **Ágh Tibor**, **Tripolszky Géza** és **Bodor Anikó** a csehszlovákiai, illetőleg jugoszláviai magyar népzene kutatás helyzetéről adott tartalmas beszámolót.

Új szint hozott a Találkozó programjába a Kóta Népzenei Bizottságának nyilvános ülése, amelyen **Szatmári Károly** mondott vitaindítót a népzenei együttesek közművelődési szerepéről. Hasonlóképpen az a kerekasztal beszélgetés is, amelynek bevezetőjében **Szell Jenő** áttekintette a bartóki-kodályi program kibontakozását és még megoldatlan kérdéseit.

Az előadások mellett a rendezvény másik tartóoszlopa a meghívott hagyománytartó együttesek, szólisták, ifjú népművészek bemutatkozása volt. A Megyei Művelődési Központ pompás színháztermében megtartott két műsoros esten (Daloló tájak I. és II.) örömmel láttuk és hallottuk a csehszlovákiai Geszt hamisítatlan népi hangvétellel daloló asszonykórusát.

M. P.

„Csak tiszta forrásból”

Az Európai Magyar Protestáns Szabadegyetem konferenciája
(Mönichkirchen [Niederösterreich], 1979. április 29.—május 6.)

Európa különböző országaiban szórványban élő magyar értelmiségiek egy csoportja rendezett ez alkalommal tizedszer konferenciát az őket érintő leginkább érdeklő tudományos kérdésekről, s arról is, ami személyes életükben a legjobban foglalkoztatja őket. Nevezetesen arról, hogy megőrizhető-e a hazához, a magyar kultúrához való tartozás tudata távol a hazától s miképpen váltható valóra az itthon élő magyarsággal való azonosulás igénye.

Ezért adták konferenciájuknak a „Csak tiszta forrásból” címet, motót, jelezve azt a kívánságukat, hogy a népköltészet, népművészet és a tár-

sadalomkutatás legújabb eredményeiről halljanak, elsősorban a hazai szakemberektől.

A konferencia kiemelkedő eseménye volt **Keresztury Dezső** akadémikus előadása „A szívekben megőrzött haza” címmel. **Gaál Károly**, a Bécsi Egyetem tanszékvezető néprajz-professzora a burgenlandi magyarok körében végzett népköltészeti gyűjtéseit mutatta be filmvetítéssel és egy vörösvári [Rotenturm] mesemondó szerepeltetésével. **Andrásfalvy Bertalan** „Hallgatóság nélküli népművészet” című, igen nagy hatású előadásában a népművészetet az alkotó egyén szempontjából vizsgálta s megállapította, hogy az a belső igényeknek bizonyos helyzetben egyetlen lehetséges megnyilvánulási formája. **Tóth Zoltán** a szekszárdi falumobilitás vizsgálatáról számolt be, **Lukács László** előadásértékűen szólt hozzá a népköltészeti kérdésekhez. **Nagy Ilona** a Szent Péter legendák kapcsán a magyar legenda- és mondakutatásról is beszélt. **Frenkl Róbert** (Testnevelési Főiskola) a magyarsághoz tartozásról és a sport társadalmi kérdéseiről tartott előadást, „Sport, jövő, identitás” címmel. A referátumokat nagy érdeklődés, élénk vita követte. Az utolsó másfél nap programját **Sütő András** műveinek szentelték, aki a Herder-díjat azon a héten vette át Bécsben s így a konferenciát is meglátogatta.

A Muzsikás együttes és **Kónya Lajos** operaénekes (a kolozsvári és a grazi opera tagja) népzene és népdal műsorai élménnyé formálták az előadásokban, vitákban elhangzottakat.

Nagy Ilona

Östörténeti konferencia Szegeden (1979. március 7–9.)

A Magyar Tudományos Akadémia szegedi Magyar Östörténeti Munkabizottsága 1979. március 7–9. között tudományos ülésszakot rendezett, amelyen 33 előadás hangzott el a régészet, nyelvészet, történelem, paleozoológia és etnográfia tudományterületéről. A számos érdekes előadás közül a néprajzi kutatás számára az alábbiak tarthattak érdeklődésre számot: **Bartha Antal**: Etnosz és östörténet, **Fodor István**: A magyar östörténet régészeti kutatásainak néhány módszertani kérdése, **Szűcs Jenő**: Etnikum, etnikai tudat és magyar östörténet, **Kodolányi János**: Östörténetünk kérdésének etnológiai megközelítése, **Vargyas Lajos**: Folklor és östörténet, **Hoppál Mihály**: Az összehasonlító mitológiai kutatás újabb eredményei és a magyar östörténet, **Vikár László**: Népzene gyűjtés Baskíriában, **K. Csilléry Klára**: A magyar lakóház kérdéséhez.

V. P.

SZEMÉLYI HÍREK

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport új igazgatóhelyettese

Dr. Köpeczi Béla akadémikus, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárhelyettese a Néprajzi Kutató Csoport igazgatóhelyettesévé dr. **Paládi-Kovács Attila** kandidátust, tudományos osztályvezetőt nevezte ki. **Paládi-Kovács Attila** hosszabb időn át tudományos titkári minőségben és megbízott igazgatóhelyettesként segítette az intézmény vezetését. Mostani megbízatása 1979. április 1-től 1980. december 31-ig terjedő időszakra szól.

A debreceni egyetem Néprajzi Tanszékének új professzora

A Minisztertanács 1979. június 1-i hatállyal egyetemi tanárrá nevezte ki dr. **Ujváry Zoltán** kandidátust, Társaságunk alelnökét, a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének tanszékvezető docensét. Az egyetemi tanári kinevezést június 5-én a SZOT Szállóban dr. **Polinszky Károly** oktatási miniszter adta át.

Megyei múzeumigazgatói kinevezések

A Heves megyei Múzeumi Szervezet élére 1979. május 1-től dr. **Bodó Sándort**, Társaságunk érdemes tagját, a miskolci Herman Ottó Múzeum igazgatóhelyettesét nevezték ki megyei múzeumigazgatónak.

*

A Bács-Kiskun megyei Múzeumi Szervezet új igazgatója 1979. szeptembertől dr. **Bánszky Pál**. Az igazgatóhelyettesi teendőkre **Sztrinkó István** néprajzos múzeológus kapott kinevezést.

Az MTA Néprajzi Kutató Csoport új munkatársai

Az MTA Társadalomtudományi Főosztálya 1979. február 1-től **Selmeczi Kovács Attila** kandidátust, a debreceni KLTE Néprajzi Tanszéke mellett működő akadémiai kutatóhely tudományos főmunkatársát áthelyezte a Néprajzi Kutató Csoporthoz.

*

Veres Péter, a Néprajzi Múzeum múzeológusa 1979. március 1-től tudományos munkatársként a Néprajzi Kutató Csoportban nyert kinevezést.

*

Az MTA Néprajzi Kutató Csoportja által meghirdetett ösztöndíjas állást **Niedermüller Péter** és **Bihari Anna** nyerte el. Mindketten 1979. szeptember 1-től a Folklór Osztályon kezdték meg munkájukat.

A Néprajzi Múzeum új munkatársai

A Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárának új osztályvezetője 1979. január 1-től **Sámuel Nikolett**. Több éven keresztül az Országos Természetvédelmi Hivatal munkatársaként dolgozott s közben az ELTE Társgyi Néprajzi Tanszékén szerzett etnográfus diplomát.

*

Vargyas Gábort kinevezték és megbízták az Óceánia Gyűjtemény kezelésével. A Leningrádban végzett **Kerezsi Ágnes** az Európa Gyűjteményben kapott megbízatást.

*

1979. szeptemberétől a Múzeum szerződéses dolgozói **Ország-Varga Mária** és **Páldy Krisztina**, akik az ELTE Néprajzi Tanszékén idén kapták diplomájukat.

Kandidátusi értekezés megvédése

Veres Péter Tibor a MTA Néprajzi Kutató Csoport tudományos munkatársa 1979. június 12-én védte meg Moszkvában *A magyar nép etnogenezise és etnikai története a honfoglalásig* című orosz nyelvű kandidátusi értekezését a Szovjet Tudományos Akadémia Minősítő Bizottsága által kijelölt 11 tagú tudományos tanács előtt. A disszertáció opponensei **R. G. Kuzajev** a történelemtudományok doktora, a baskír-magyar történeti kapcsolatok néprajzkutatója és **Sz. P. Szokolova** kandidátus, az obi-ugorok néprajzának szakértője voltak. Az értekezés további hivatalos véleményezésére felkérték még a Lomonoszov Egyetem **G. E. Markov** professzor által vezetett etnológiai tanszékét. A nyilvános vitában többek között felszólalt **N.N. Csebokszárov** a finnugor antropológia és a komplex etnogenezis nálunk is ismert tudósa, **Sz. J. Weinstein** az eurázsiai nomád állattartás kialakulásának kutatója, **J. V. Csesznov**, **V. P. Susarin**. Az élénk vita után a Tudományos Tanács egyhangú szavazattal ítélte oda **Veres Péternek** a történelemtudományok (néprajz) kandidátusa fokozatot, és javasolta a disszertáció orosz nyelvű kiadását.

Veres Péter 1975–1979. között külföldi aspiránsként dolgozott a Szovjet Tudományos Akadémia moszkvai Néprajzi Intézetében, ahol a magyarok őseinek a finnugor, iráni, török és szláv népek elődeivel való etnokulturális kapcsolatainak nyelvi és történeti emlékéanyagát vizsgálta. Aspiráns vezetője Sz. A. Tokarev professzor, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja volt.

Egyetemi doktori disszertációk

Néprajzból egyetemi doktori címet szerzett az Eötvös Lóránd Tudományegyetemen **Tátrai Zsuzsanna** „A hagyományos magyar paraszti leányélet szokásai és költészete”, **Verebélyi Kincső** „Róheim Géza (1891–1953) élete és munkássága”, **Molnár Mária** „Egy Borsod megyei község társadalmi átrétegződése: Borsodgeszt, 1945–1978”, **Lantosné Imre Mária** „Az óbányai kerámia a dél-dunántúli agyagművesség keretében”, **Kóczyánné Szentpéteri Erzsébet** „A fővárosi kocsigyártó ipar 1867 és 1914 között” című disszertációjával. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen **Kunt Ernő** „Temetők az aggteleki-karszt falvaiban” című értekezésével doktorált, amely 1978-ban a *Studia folkloristica et ethnographica* 3. köteteként megjelent.

Az 1979. évi Móra Ferenc Emlékérem

Szakterületünkről dr. **Domonkos Ottót**, a soproni Liszt Ferenc Múzeum igazgatóját tüntették ki az 1979. évi **MÓRA FERENC EMLÉKÉREM**-mel. Domonkos Ottó negyedszázaddal ezelőtt kezdő múzeológusként vette át a már akkor is jóhírű, magas színvonalú, főként régészeti szakfeladatokat ellátó, műemlékvédelmi programokban frekvenciát, kultúrhistóriai emlékekben és kutatásokban az átlagosnál jóval gazdagabb, a helytörténetet országos mércével mérve példaszerű módon művelő múzeum vezetését. Néprajzi szaktudásával tovább fejlesztette és szélesítette az intézmény profilját. Alapos szakmai tudása révén vezető szerepet tölt be az országos szakfeladatok ellátásában, különösen a sok helyütt elhanyagolt ipartörténeti kutatások terén.

Tanulmányúton a lüneburgi pusztán

A hamburgi F. V. S. alapítvány meghívására és a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával 1979. júliusában két hetet töltöttem a lüneburgi pusztán (Heide, NSZK) északi részén. A különleges növényzetű Heide ma természetvédelmi terület. Autóval csak külön engedéllyel lehet a védett területre belépni. A látogatók a pusztán csak parasztfogatokkal ke-

rékpárral és gyalog közlekedhetnek. A Heide homokos talajú erdőtlen terület, amelyen hol ritkábban, hol sűrűbben feltűnik a borókafenyő. Jellegzetes pusztai növények az erika-félék és a *Calluna vulgaris*, amely kitűnő mézelő növény. A Heiden erdei fenyő, tölgy- és nyírerdőket is találunk, amelyek a Heide rovására terjednek. A Heidet az utolsó eljegesedés (Saale-jégkorszak, i.e. 200.000–180.000) végmorénái tagolják, amelyek közel 170 méter magasságot is elérnek. A jégtakaró gleccserei skandináv területekről kisebb-nagyobb kőtömböket sodortak magukkal, amelyek hozzátartoznak a Heide képehez. Korábban a parasztok a követ kerítés építéséhez használták fel. A Heiden néhány házból álló irtványtelepüléseket találunk (pl. Wilsede, Sellhorn). A természetvédelmi terület peremén fekvő települések ma már idegenforgalmi központok. A Heiden jelentős gyűjtőgető gazdálkodás folyt (borókamag, fekete áfonya, gomba). 1862-ben a hamburgi vasúton még 1562 mázsá fekete áfonyát adtak fel. A gyűjtőgetés napjai valósággal ünnepnek számítottak és háttérbe szorították a mezőgazdasági s a különböző házi munkát. A gyűjtőgetéshez az erdészeti hivataloknál engedélyt kellett váltani. Jelentősek a Heide gyógynövényei (pl. a *Potentilla erecta*, amelyet festésre is használtak, gyökértörzsével ízesítettek). A Heide jellegzetes juhajtója az ún. *Heideschnucke*, amely a már a neolithikumban tenyésztett tőzegjuh leszármazottja. Gyapjút és húst szolgáltat. Nem fejik. 1800 körül még kb. 1 millió ilyen juh legelt a Heiden. Napjainkban a számuk kb. 20.000. Korábban a juhoknak nagy szerepük volt a földek trágyázásánál. Legelésükkel megakadályozták a nyírerdők terjedését. A nyírbokrok lerágására újabban a nyájban kecskéket is tartanak. A Heiden még látható néhány hodály. A régebbieknek a tetőzete földig ér. Az újabb típusúaknak alacsony fala is van. A pásztorok részben még hagyományos viseletben, lapáttal ellátott bottal őrzik nyájaikat. A bot végén lévő lapátkával földet dobálnak a juhokra s így terelik őket. A Heide növényzete gazdag méhlegelő. A méhészek a virágzó Heidere augusztus elején hozzák ki méhkaikat, amelyek féltetős méhesekben állnak. A méhesek 1–2 kilométer távolságban állnak egymástól. A lüneburgi Heide méhészkedése mindig híres volt. A 16. században egy kas méh ára egy tehén árának felelt meg. A kasok szalmából fonottak, henger alakú formájuknak enyhén kupolaformájú teteje van. A röpnylást a kas felső részén találjuk. A kas fonásához felhasználják az erdei fenyő gyökerét. Minden méhesben volt egy-két emberképpel ellátott kas. Ennek mágikus erőt tulajdonítottak. A méheket védte a gonosz ellen. Az üres kasok és a mézesedények hordásához a kalotaszegi téglyahordókhoz hasonló, borókafából készült kampót használtak. A méhekkel és juhokkal kapcsolatban érdekes ökológiai összefüggés figyelhető meg. A Heidet nyáron és ősszel nagy számban lepi el a baldachin-pók (*Linychia*), amelynek függőleges hálójában a méhek fennakadnak. A legelő juhok azonban tönkreteszik a hálókat, elszagattják azokat s így megakadályozzák a méhek pusztulását, amely a méztermés mennyiségére is kihat. A Heide eredeti kultúrnövényei az árpa, a törpebúza (*Triticum compactum*), az alakor (*Triticum monococcum*), és a tönkebúza (*Triticum dicoccum*) voltak.

A lüneburgi Heide az alsószász ház területére esik. Wilsedeben még őriznek egy ilyen Hanstedtből áttelepített házat. Az alsószász ház – variánsairól nem beszélve – három részből áll. A házba a *Dielen* keresztül léphetünk be, amelynek két oldalán helyezkednek el az istállók, a szerszámos kamara, a lenszövő (élés) kamara, a szolga hálófülkéje és a szolgáló háló kamarája. A *Diele* cséplésre is szolgál. A *Diele*ből a kövekkel kirakott, a szabad tűzhelyet magába foglaló *Flett*be lépünk, s innen nyílnak a szobák, a kamara. A wilsedei múzeumházban feltűnik a számtalan használati tárgy. Ezek közül csak a hosszú tölgyfatörzsből kivájt dagasztóteknőt említem meg, amelyet 2–3 parasztgazdaság is használt. Feltűnik a bakkforma állvány oldalára szegezett deszkából készült cséplőpad. Maga az alsószász ház szarufás tetőzetű s a tetőcsúcsokon deszkából alakított lófejdíszek láthatók. Utam során kb. 100 fényképet készítettem. Döhle határában sikerült megörökítenem a lüneburgi Heide talán utolsó tőkéskapuját. Meglátogattam Hamburg, Lübeck múzeumait, Lüneburg történeti emlékekben gazdag városát. Számunkra is igen értékes tapasztalatokkal járt az altonai múzeum gyermekjáték kiállításának megtekintése, amelyről az Ethnographiában számolok be.

Gunda Béla

MÚZEUMI HÍREK

Szakmai-technikai bemutató a Néprajzi Múzeumban

A Néprajzi Múzeum új otthonának, a Kossuth Lajos téri épületnek felújítása során, 1979. tavaszán több raktár, műhely stb. építése befejeződött. Ezeknek a létesítményeknek megépítése s majdani működése nemcsak a Múzeumnak, de a magyar néprajz tudományosságának is jelentős nyeresége, minthogy nemzetközi összehasonlításban is igényes és hasznos megoldásokat sikerült elérni. A Néprajzi Múzeum vezetősége 1979. május 14-én meghívta a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Bizottságának tagjait, hogy ismecedjenek meg az eddig elért eredményekkel s a további tervekkel. 1979. május 28-án pedig a Kulturális Minisztérium Múzeumi Osztályának és a Központi Múzeumi Igazgatóságnak munkatársait látta vendégül a Néprajzi Múzeum, mint a Múzeum beruházását és felújítását irányító szakembereket.

Ezek a találkozók a Néprajzi Múzeum vezetői élve a helyszíni szemle lehetőségeivel: bemutatták a meghívott vendégeknek a felújított épületrészeket (közlekedők, kiállítási termek, munkaszobák, raktárhelyiségek), akik megismerkedhettek azokkal a korszerű technikai berendezések-

kel, amelyek a műtárgyvédelemtől a közönségszolgálatig hivatottak biztosítani a Múzeum működését (restaurátor műhely, könyvtári berendezések, raktári berendezések, adattári tárolószekrények, filmlaboratórium stb.).

A vendégek elismeréssel nyilatkoztak a látottakról, de ugyanekkor felmérhették azt is, hogy a Múzeum épületében és berendezéseiben még sok elvégzendő munka található, melyek befejezése minél előbb kívánatos, hogy a nagymúltú intézmény új helyén hivatását betöltve tudjon funkcionálni.

Múzeumi műhely

A Néprajzi Múzeum Gyűjteményi Osztálya, a Múzeum éves tervének keretében, havonként ismétlődő műhelyviták rendezését kezdte meg. A viták, eszmecserék elsősorban a Néprajzi Múzeum munkájához kapcsolódnak, azonban már az 1979. év első felében meghívtunk rokon intézményekben dolgozó és vidéki kollégákat is. 1979. első félévében a következő beszámolókra, előadásokra került sor:

- p>január 17-én Kresz Mária: A leningrádi Szovjetunió Népei Múzeumának kerámia és bőrruha gyűjteményei, és néhány magyar vonatkozású tanulságuk (vetített képekkel).
-
- Hofer Tamás: A Szovjetunió Népei Múzeumának nagy-orosz, ukrán és karél-finn hímzései és néhány magyar vonatkozású tanulságuk (vetített képekkel).
-
- március 6-án Hofer Tamás: „A parasztság szociális antropológiája”. Beszámoló az Etnológiai és Antropológiai Tudományok X. Kongresszusához kapcsolódva, a fenti témáról tartott nemzetközi értekezletről.
-
- április 9-én Molnár Mária: Átrétegződés és életforma változások Borsodgeszten.
-
- F. Györgyi Erzsébet: A „Gyermekélet” kiállítás forgatókönyvének ismertetése.
-
- május 8-án Kocsis Gyula (Cegléd): Egy jövevénycsalád ágainak beépülése Cegléd társadalmába (1730–1848).
-
- Szilágyi Miklós (Szekszárd): A Békés megyei mezővárosok társadalma és kultúrája az utolsó 10 év kutatásai alapján.
-
- június 6-án Győrfi Imréné: A Néprajzi Múzeum szaru–sótartó gyűjteményének készülő katalógusa.
-
- Vargyas Gábor: A Massim térség anyagi kultúrája.

A kiskunhalasi Thorma János Múzeum állandó kiállítása

A „*Halas, a kiskun mezőváros*” címmel megrendezett állandó kiállítás tárgyi anyaggal, eredeti írásos dokumentumokkal a város történetének egy, még a mai lakói előtt is kevésbé ismert szakaszát kívánja bemutatni. Azt az időszakot, mikor a mezőváros egy évszázadon át az alföldi parasztpolgárosodás élén járt. Ugyanakkor éreztetni kívánja, hogy a valamikori haladói tendenciák hogyan lanyhulnak el, s végül is hogyan válnak a XIX–XX. század fordulójára a további fejlődés lelassítóivá.

Halas város a török hódoltság utolsó, konszolidáltabb félévszázadában, aránylag védettebb helyzetben (kház város volt), pusztai állattartása révén elviselhető körülmények közt élt. A halasi nép ragaszkodott városi önállóságához. A török kitakarodása után II. Lipóthoz folyamodott, kérve, hogy vegye ki Pest megye fennhatósága alól. Az alakuló Jászkunság tagjává lévén, városi önállóságát szerette volna menteni. Városi, félszabad állapotának a Jászkunság eladása vetett véget. A Német Lovagrend, majd az Invalidusok jobbágyi kötelékéből a redempció (megváltás) során Halas is kiváltotta magát. Ismét félszabad parasztpolgári mezővárossá vált. Ez a redempcióval járó félszabad állapot szabta meg a továbbiakban a város népének sajátosan fejlődő életét: a legfőbb létalapot jelentő külterjes állattartást, a viszonylag fejletlen mezőgazdálkodást, a kései, hivatalosan csak 1860 után bekövetkező, de annál nagyobb méreteket öltő tanyásodást, valamint a mezővárosi kisipart, amely nem lépett túl a lakosság kiszolgálásának keretein.

A török távozásának pillanatában a város lakói kizárólag protestánsok voltak. A protestáns iskolázás magas szintű parasztpolgári kultúrálódást teremtett a városban, melynek épp úgy részese volt az iskolát járt parasztgazda, a céhes mester vagy legény, mint a város irodalomkedvelő vezetői, vagy a külföldi egyetemeket is megjáró protestáns lelkészek.

A városra kötelezőek voltak a királyi közigazgatású, de kunos mezt öltött Jászkunság rendelkezései, ám saját kebelbéli, választott előljárói igazgatták. A halasi nép a királyi privilégiumokat okosan kihasználva öszszehasonlíthatatlanul jobban, szabadabban és demokratikusabb körülmények között élt, mint a környező helységek jobbágy népe. A félszabad állapot átérzéséből fakadt a halasiak új-kun öntudata. Az önmagát megváltó halasi ember, ha a Felvidékről vetődött is ide, büszkén vallotta magát a valamikori valódi kunok leszármazottjának.

A királyi kerületben élő Halas a XVII. század második felétől mindvégig szembenállt mindenféle birodalmi gyarmatosító törekvéssel. Mindenkor befogadta a magyarsága vagy hite miatt üldözött menekülőket. A jakobinus-mozgalom hullámai éppúgy elérték a várost, mint a Rákóczi-szabadságharc vagy 1848 eseményei. Az 1848-as forradalom eszméin felnőtt szegényparasztok az 1880-as évekre a halasi agrárproletáriátus szószólóivá váltak.

A szarvasi Tessedik Sámuel Múzeum állandó kiállítása

A Tessedik Sámuel egykori iskola-épületének hét helyiségében megnyílt „*Tessedik városa hajdan és ma*” című állandó kiállítás célkitűzése, hogy bemutassa Szarvas és környékének 6000 éves történetét, vázolja egykori lakosainak gazdálkodását, múltjának haladó eseményeit, jelenének küzdelmeit és sikereit.

Tartalmi szempontból a kiállítás az újkőkor bemutatásával kezdődik, majd a rézkor, bronzkor és vaskor ismertetésével folytatódik. Gazdag anyag szemlélteti a népvándorlaskort és a honfoglalaskort. A kiállításnak ez a része a középkorral és a törökkorral zárul.

A kiállítás következő témája Szarvas újraterelítésével (1772) és Tessedik Sámuel (1742–1820) munkásságával foglalkozik. Tessedik nevéhez fűződik az első hazai mezőgazdasági iskola alapítása (1780), a szikesek meliorációja, a paraszti gazdálkodás „jobbítására” való törekvés, néhány takarmány- és ipari növény elterjesztése, falurendezés, fásítás, rétgazdálkodás.

Tessedik elveinek megvalósítását kívánja érzékeltetni a XVIII–XIX. századi vízrendezésről és paraszti gazdálkodásról szóló témakör. Ebben került bemutatásra az állattartás, növénytermesztés, szőlőművelés és az öntözéses zöldségtermesztés eszköz-, irat- és fotóanyaga.

Szarvas mezővárosi életét és művelődéstörténetét vázolja a következő téma, amely az örökváltsággal (1845), az 1848–48-es szabadságharccal, a céhekkal, malmokkal a magyar és szlovák tanítási nyelvű iskolákkal és Réthy Lipót nyomdájával (1847–49) foglalkozik.

A kapitalizmus korát kismesterségi és munkásmozgalmi tárgyakkal, dokumentumokkal és fotókkal szemlélteti a kiállítás. Ez a témakör az I. világháború, a polgári demokratikus forradalom, a Tanácsköztársaság és a két háború közötti időszak emlékéanyagának bemutatásával zárul.

A kiállítás utolsó témaköre Szarvas felszabadulása (1944. október 6.) óta eltelt évtizedek politikai, társadalmi viszonyaival, termelési, kutatási, művelődési intézményeivel és eredményeivel foglalkozik.

Palov József

T É K A

Örömmel üdvözljük a Szabadtéri Néprajzi Múzeum (Szentendre) *Téka* címen megjelent tájékoztatójának első számát. A kiadvány – Kurucz Albert előszava szerint – elsősorban a múzeumi eseményekről, a fejlesztés eredményeiről, a kutatási tevékenységről, a nem mindig könnyű szervezési és technikai feladatok megoldásáról tájékoztat. A *Tékában* szeretnék megszólaltatni a kiváló adatközlőket s bemutatni a jelentősebb épületeket, tárgye gyűjtéseket vagy egy-egy ritka tárgyat. Az első számban tartalmas

leírást olvashatunk a vámosoroszi szárazmalomról, a temetők népművészetéről. A hírek rovatban a múzeum tudományos és közművelődési tevékenységének sokoldalúsága tárul elénk. A *Téka* tájékoztat a Szabadtéri Néprajzi Múzeum 1979. szeptember 26–29. közötti tudományos tanácskozásának előkészületeiről. A tanácskozás témája: anyag, szerkezet és be rendezés a szabadtéri múzeumokban. Igen gazdag a múzeum 1979. évi nyári programja (nemzetiségi néprajzi kiállítás, nyírségi nap, egész napos bemutatók a gyermekév keretében, új kenyér ünnepe stb.). A kiadványt melegen ajánljuk a néprajztudomány és a közművelődés munkásai számára. A *Téka* a sokoldalú hazai néprajzi tevékenység egyik hű tükre.

Gunda Béla

Csongrád megyei népművészeti kiállítás külföldön

A Kulturális Kapcsolatok Intézetének megbízása tette lehetővé, hogy Csongrád megye népművészete 1979-ben három külföldi fővárosban is bemutatkozzék: Szófiában, Prágában és Berlinben. Korábban, 1976 őszén a milánói Magyar Heteken, 1978-ban pedig a varsói Állami Néprajzi Múzeumban rendezték meg a megyei múzeumi szervezet munkatársai a táj népművészetét reprezentáló kiállítást. Föltehetően e tárlatok kedvező visszhangjának is köszönhető, hogy az első külföldi bemutatókat újabbak követhették.

Mindhárom kiállításnak a Magyar Kulturális Intézetek adtak otthont, melyek adottságaikhoz mérten jó kiállítótermekkel rendelkeznek. Legjobb feltételeket a berlini Magyar Kultúra Háza nyújtott, amely az NDK fővárosának néhány éve kiépült új, nagy forgalmú központjában, egy korszerű szalagház két alsó szintjén kapott helyet. Itt nyílt legtágasabb tér – közel 300 m² – az anyag bemutatására, és itt tekintette meg legtöbb látogató a kiállítást: egy hónap alatt kb. 25 000 fő (!).

Arra törekedtünk, hogy elsősorban a táj hagyományos népművészetének sajátos jellegét meghatározó mezővárosi ízlésvilág, a mezővárosokban dolgozó kézművességnek a parasztok által elfogadott stílusa domborodjék ki. Ennek megfelelően legnagyobb számban hódmezővásárhelyi, makói, apátfalvi, Pitvaros környéki festett bútorokat és vásárhelyi cserépedényeket válogattunk a kiállításra. Kevesebb volt a viselet – mindössze négy teljes öltözetet: egy apátfalvi házaspár század eleji meg egy tápai asszony és fiatal lány 1920-as évekből való ünneplőjét mutattuk be. A Dél-Alföld nagy hagyományú viseleti kultúráját ezeken kívül egy hímezett szegedi völgyénysuba és két Szeged környéki cifraszűr idézte föl. A mives kidolgozású cserepek, bútorok és hímezések mellett bemutattunk barkácsoló parasztok és pásztorok készítette borotvatokokat, kampósbotokat, citerákat, ref. temetői fejfákat, szegedi dudafejeket, mángorlókat, gyékényből és szalmából font tárolóedényeket is. A tárgyi világ bemutatását századeleji házbél-

sők, fazekasműhelyek, múlt századi parasztházak, jellegzetes falu- és városképek nagyított fényképei egészítették ki.

Úgy véljük, a kiállítással sikerült tükröztetni a magyar Alföld egy tája népművészetének sajátos jellegzetességeit. Ahol korábban már láttak magyar népművészeti kiállítást – Szófiában pl. Somogy megye és a Palócföld népművészetét –, ott ráéreztek azokra a táji eltérésekre és helyi fejleményekre, melyeket épp hangsúlyozni igyekeztünk. A külföldiek főleg a maguk hagyományos népművészetétől elütő vonásokra figyeltek föl, de sokan – kiváltképp persze a szakemberek – észrevették a népi kultúrában föllelhető közös sajátosságokat is.

A kiállítás Szófiában február 8 és március 13 között, Prágában április 6–23 között, Berlinben május 10-től június 12-ig tartott nyitva. A Magyar Kultúrális Intézetek jó szervezését dícséri – egyben néprajztudományunk megbecsülését és mutatja –, hogy a tárlatot Szófiában Veszelin Hadzsiniolov professzor, az Akadémiai Néprajzi Intézet igazgatója, Berlinben Wolfgang Jacobeit professzor, a Museum für Volkskunde igazgatója nyitotta meg. Szófiában szakmai tanácskozássra is sor került. Penko Puntev, a Néprajzi Múzeum igazgatója fölkérésére e sorok írója előadást tartott a magyar néprajztudomány újabb eredményeiről, a kutatások – főleg a táj kutatás – fő irányairól és a népszerűsítő munka tapasztalatairól. A bolgár kollégákat különösen a néprajzi tárgygyűjtés hazai lehetőségei és múzeológiai nyilvántartó, feldolgozó munkánk módszerei érdekelték. Azt tapasztaltuk, ismerik a magyar néprajzkutatás fő eredményeit, elismerően emlegetik néprajzi múzeológiánk színvonalát és szívesen teremtenének rendszeres kapcsolatot magyar társintézményekkel.

A berlini kiállítás nyitásán fellépett Faragó Laura, aki önálló dalesetet is adott a Magyar Kultúra Házában. Műsorán magyar és kelet-európai népdalok, játékos mondókák, valamint Kodály-művek szerepeltek. A prágai és a berlini Intézet a kiállításról néhány oldalas, tárgyfényképekkel illusztrált ismertetőt jelentetett meg.

A külföldi bemutatók rendezésében közreműködött a megyei múzeumi szervezet néprajzi osztályának több munkatársa: Szófiában Juhász Antal és ifj. Lele József, Prágában Felföldi László és T. Knotik Márta, Berlinben Juhász Antal és Tóth Ferenc. Ha ehhez hozzátesszük, hogy a festett parasztbútorokat a Móra Ferenc Múzeum restaurátorai és preparátora tisztították, érzékelhető, hogy a bemutató-sorozat szervezeten zajló közös munka eredménye volt. Ugyanaz a tárgyegyüttes más-más helyen, a környezet adottságai szerint, más-más elrendezést, rugalmas alkalmazkodást kíván – így a sorozat alkalmat nyújtott a különböző rendezési módszerek, ötletek kipróbálására. E tapasztalatokat hasznosíthattuk gyűjteményünk 1979. augusztus 17-én, a Néprajzi Múzeumban megnyílt bemutatóján.

Bihari magyar népviseletek kiállítása Nagyváradon

1979 júliusában és augusztusában Nagyváradon, a Körösvidéki Múzeum Néprajzi Osztályának rendezésében magyar viseletkiállítás volt látható. Bemutatta a Fekete Körös völgyének magyar viseleteit a múlt századtól a 30-as évekig, érzékeltette az ünneplő és munkaöltözetek főbb változatait és az időbeli változásokat. Más módszert alkalmaztak az Érmellék magyar viseleteinek kiállításánál. Az ottani községekben már a múlt század végén városias öltözetre váltottak át az egykori „népviseletről”. A kiállítás rekonstrukciókat is alkalmazott, és bemutatta azokat a régi családi fényképeket és más forrásokat, amelyek e szakirodalmunkban jóformán ismeretlen viselettípusok megjelenítését lehetővé tették.

H. T.

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Nyárády Mihály köszöntése

Tisztelettel és szeretettel köszöntjük dr. Nyárády Mihályt, a néprajztudomány nagy öregjét születésének 90. évfordulója alkalmából! Nyárády Mihállyal hosszú éveken át együtt dolgoztam a nyíregyházi Jósza Andrásház Múzeumban. Erre is emlékezve köszöntésül szabad lesz Nyárády Mihályról, a mindenki Miska bácsijáról, erről az ízig-vérig néprajzos életéről közvetlenebb hangon szólnom.

Nyárády Mihály 1889. október 1-én született Ramocsaházán. Apja, Nyárády Bertalan 36 holdas, nemes birtokos gazda volt, aki – nagy-

bátyjától kapott örökség révén – 100 holdon felüli birtokossá vált. Ide vezethető vissza az, hogy Nyárády Mihály a „földbirtokos családból” való származását gyakran emlegette, még akkor is, amikor ez nem volt éppen a legjobb ajánlólevél. Viszont mi tudjuk, hogy ez nem valamiféle úri, nemesi gögből adódott. Sőt, ellenkezőleg! Ezzel a származás-emlegetéssel azt az utat tette egy kicsit hosszabbá, egy kicsit meghökkentőbbé számunkra, amelyen át a nyírségi és rétközi parasztság kultúrájának és érzelmvilágának megértéséig eljutott. De hozzá kell tennünk, hogy a megértésen túl a paraszti gondolatvilággal, észjárással való teljes azonosulásig is eljutott!

Nyárády Mihály az elemi iskolai tanulmányait Ramocsaházán, a gimnáziumi tanulmányait Beregszászon végezte el. Érettségi után a Jog- és Államtudományi Kar hallgatója volt, először Debrecenben, majd Kolozsvárott. Az egyetemi tanulmányai azonban hamarosan félbeszakadtak. Ugyanis szülei után, a középiskolai és egyetemi tanulmányait támogató anyai nagyapja is meghalt. Mint írja egy helyen, ekkor „*mezei jogásszá* kellett válnom, Nagyanyám hazaparancsolt a kiskorú testvéreim közé – gazdálkodni. Így hát nem lett belőlem *közhivatalnok*. De nyitott szemmel áldott meg a Sors. Amit láttam, megőriztem. Volt is mit látnom a lakóhelyemen. Még többet *hallani* a Szabolcs megyei Kéken.”

Igen, mert Kék község, a Rétköz volt az, ahol Nyárády Mihály a gazdálkodással, az egyszerű gazdálkodó emberekkel megismerkedett. Hogy minél sikeresebben gazdálkodjék, egyre-másra a mezőgazdasági szakkönyveket bújtá, a hagyományos paraszti gazdálkodás évszázados tapasztalatai után érdeklődött és – kísérletezett. Birtoka az 1920-as években már (215 kh.) egy kísérleti telep volt, mely éppen a kísérleti jellege miatt egyáltalán nem volt jövedelmező. Nyárády Mihálynak, a külön „földbirtokos”-nak ekkor már híre volt. Híre volt azért, mert egyáltalán nem tartott kapcsolatot a hasonló rangú-rendű szabolcsi arisztokratákkal, helyettük a parasztemberekkel és a kutatókkal tárgyalt, vitatkozott. Az utóbbiakhoz tartozott Kiss Lajos, a Jósza András Múzeum akkori igazgatója.

Nyárády Mihály életében az 1922. esztendő hozta meg a nagy fordulatot. Ebben az évben ugyanis Kiss Lajos meghívására Györffy István Szabolcs megyébe látogatott. Megismerkedett Nyárády Mihállyal is, akivel többször is találkozott. E beszélgetések Györffy e híressé vált kérdésével fejeződtek be: „Hát maga miért nem ír?” Nyárády Mihály megértette, hogy néki írni kell. Hozzálátott az íráshoz és ez az elkötelezettség mind a mai napig is tart! Nem volt olyan év, hogy egy-két jelentősebb tanulmánya napvilágot ne látott volna.

A felszabadulást követő évek Nyárády Mihályra nézve kedvező változásokat hoztak. 1945-ben, a földbirtokrendezés után 12 kh. földje maradt. De már 1947-ben a Szabolcs megyei Szabadművelődési Tanács titkárává választották. 1948-ban pedig, az országos „48-as hagyományok gyűjtése” akció keretében a megyében lévő hagyományok gyűjtését végezte és irányította. Szép eredményt ért el, amiért miniszteri dicséretet kapott. Majd 1949. február 16-án, Kiss Lajos nyugdíjba vonulása után Nyárády Mihályt

bízták meg a Jósa András Múzeum anyagának rendezésével és őrzésével, szerény tiszteletdíj mellett. Majd 1951 január 1-től, ugyancsak tiszteletdíjasként „múzeumvezető” beosztásban tevékenykedett.

Midőn Nyárády Mihály a múzeum szolgálatába szegődött, s ezáltal a kenyérkereset dolga, ha csak félig-meddig is megoldódott, lemondott a kéki földjéről, s ezután csak a néprajzi munkájának élt. Az 1950-es években a szellemi teljesítőképesség csúcsára ért. Egyre-másra érdekes és fontos tanulmányokkal lepte meg a tudományos közvéleményt, mint ahogyan ezt a Páll István által összeállított bibliográfia is bizonyítja.

Nyárády Mihály 1954. július 31-ig tiszteletdíjas múzeumvezető, majd 1957 március 31-ig tiszteletdíjas múzeumi dolgozó volt. S csak 1957 május 1-től véglegesítették, „múzeológus” beosztásban, midőn már a 68. életévében járt. 1962 április 4-én kapta meg „a szocialista kultúráért” kitüntetést. Majd 1964 augusztus 1-től „tudományos főmunkatárs” beosztásban tevékenykedett. 1966 június 30-án ugyan nyugdíjba vonult, a néprajzi kutatómunkáját azonban mind a mai napig sem hagyta abba. Még évekig foglalkozott a nyíregyházi Vízügyi Igazgatóság muzeális anyagának gyűjtésével és rendezésével, régebbi kéziratának sajtó alá rendezésével, valamint „A nyíregyházi bokortanyák kialakulása a XVIII–XIX. században” című, monografikus jellegű tanulmányának csiszolásával.

A nyíregyházi Jósa András Múzeum Nyárády Mihály 90. születésnapja tiszteletére egy szerény emlékkötetet jelentet meg, mely az ünnepelt munkásságának méltatása mellett tartalmazza majd Nyárády Mihály egy régebbi (*A Nyírség nemes házai*) és egy újabb (*Voltak-e ólaskertek Nyíregyházán?*) tanulmányát, valamint szakirodalmi munkásságának teljes bibliográfiáját. Reméljük, hogy ezt az emlékkötetet a néprajzos kollegák is szívesen fogadják.

Erdész Sándor

Nyárády Mihály fontosabb irodalmi munkássága

Gyemekersek.

Ethnographia-Népelet 1923/24. XXXIV–XXXV. 109–111.

A ramocsaházi utolsó templomba temetkezés.

Debreceni Protestáns Lap 1926. 46. évf. 7. sz. 74–75.

Az őszi rozs termelése Ramocsaházán.

Néprajzi Értesítő 1930. XXII. évf. 84–89.

A Nyírség nemes házai.

Néprajzi Értesítő 1935. XXVII. évf. 46–58.

A Rétköz régi halászata.

Ethnographia 1938. XLIX. évf. 156–174., 380–394.

Gazdálkodás a szabolcsi tőzegtalajon.

Vármegyei Szociográfiák IV. Szabolcs vármegye. Bp. 1939. 65–77.

Szabolcs vármegye vázlatos tárgyi néprajza.

Vármegyei Szociográfiák IV. Szabolcs vármegye. Bp. 1939. 200–216.

Az igazi pákász.

Debreceni Szemle 1941. XV. évf. 5. sz. 101–109.

Kék község történelmi földrajza.

Nyíregyháza, 1941. 73 p. (A Bessenyei-Társaság kiadványai 5. sz.)

A tengeri népi termelése Ramocsaházán.

Néprajzi Értesítő 1955. XXXVII. évf. 269–291.

A burgonya szerepe egy szabolcs-szatmár megyei község (Rakamaz) életében.

Szabolcs-Szatmári Szemle 1956. 97–111.

Salétromfőzés Szabolcs megyében a XVI–XIX. században.

Jósa András Múzeum Évkönyve I. 1958. 170–214.

Fajtaváltozás a kéki juhtenyésztésben.

Néprajzi Közlemények 1959. IV. évf. 1–2. sz. 163–202.

Pipakésztségek Szabolcs megyében.

Jósa András Múzeum Évkönyve II. 1959. 113–127.

A szatmárcsekei református temető fejfái.

Jósa András Múzeum Évkönyve III. 1960. 193–218. + IX–XXII. tábla

Az ajaki népviselet.

Jósa András Múzeum Évkönyve IV–V. 1961–62. 141–194. + XVII–XXXIV. tábla

Nyíregyháza az 1848–1849. évi szabadságharcban.

Szabolcs-Szatmári Szemle 1967. II. évf. 2. sz. 71–79.

Ruszkovics István életrajza.

Ruszkovics István meséi. (Szerk.: Kovács Ágnes–Erdész Sándor–Halmos István). Bp. 1968. 5–28.

A nagyállóiak „kállai kettős” tánca.

Szabolcs-Szatmári Szemle 1969. IV. évf. 3. sz. 23–56.

Összeállította: Páll István

A néprajzkutató Kós Károly hatvan esztendő

A rövid terjedelem aligha elegendő a néprajzkutató Kós Károly teljes munkásságának fölidézésére. Kós Károly a magyar néprajz legaktívabb művelői közé tartozik. Alkotó munkájának teljében van. Az utóbbi évtizedben másfél-két évente hagyta el a nyomdát egy-egy kötet, amely a nevét

viselte. Hosszú, kitartó munka gyümölcsei ezek a könyvek, olyan munkái, amely évtizedekig rejtve maradt a szélesebb közvélemény előtt, a történelem ugyanis nem mindig biztosította Kós Károlynak a publikálási lehetőséget.

Kós Károly a kolozsvári és a budapesti tudományegyetemen hallgatót néprajzot. Egyik első írását az őrségi fazekasokról készítette, életét azonban a magyarság keleti népcsoportjai tanulmányozásának szentelte. Hosszú ideig kisebb cikkek, gyakran csupán románul megjelent tanulmányok jelezték szakmai tevékenységének folyamatát. Csaknem ötven éves, amikor megjelenik a természetismeret néprajzának népszerű foglalata, első könyve: *Mihez kezdjünk a természetben* (1968). Ma már azonban a néprajz iránt érdeklődők széles köre is tudja, amit korábban csupán a személyes ismerősök szűkebb csoportja, hogy Kós Károly folytonosan dolgozott a romániai magyarság néprajza fehér foltjainak elosztatásán. Diplomájának megszerzése óta Kolozsvárott él. Egyetemi oktatóként, a magyar népművészeti kutatócsoport vezetőjeként, majd mint az Erdélyi Néprajzi Múzeum munkatársa és osztályvezetője tervszerűen bejárta Erdélyt és szinte minden jeles tájegységén értékes gyűjtést végzett. Könyvei és tanulmányai jórészt ismeretlen anyagot közölnek a Székelyföldről, Moldvából, Barcaságról, Dél-Erdélyből, Kalotaszegről, Mezőségről, Torockóról, Szilágyságból, Kolozsvár-Hóstátról, a Fekete-Körös völgyéből, és a transzilvánista hagyományok, valamint az összehasonlító kutatás jegyében nemcsak magyarok, hanem a románok és a szászok népi kultúráját is közelebb hozzák. Kós Károly mindennek előtt az anyagi kultúra kutatója, melynek alig van területe, amit ne művelne. Szűkebb érdeklődési körébe tartozik az építkezés, település, lakásbelső és a hozzájuk kapcsolódó díszítőművészet.

A kolozsvári szabadtéri múzeum fejlődése tekintélyes részben az ő érdeme. Gazdag anyagot tárt föl a népi mesterségek köréből. Foglalkozik a gazdálkodás különfajta ágazataival is. A vásárok és vásáros körzetek néprajzát bemutató cikksorozata úttörő jellegű a magyar néprajzi irodalomban. S nem maradhatnak említés nélkül társadalomnéprajzi tanulmányai sem.

Az utóbbi esztendőkhben erőteljesen fölkarolta a romániai magyar önkéntes néprajzi gyűjtők munkáját. A *Népismereti dolgozatok* két kötete (1976, 1978), melyet Faragó Józseffel együtt szerkesztett, tanúsítja fáradtságának értékét.

Eddig napvilágot látott cikkei és tanulmányai szinte mind folytatást ígérnek. Amidőn most az erdélyi magyar néprajz tevékeny kutatóját, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagját hatvanadik születésnapján köszöntjük, további munkás éveket, erőt és egészséget kívánunk neki tervei sikeres megvalósításához.

Köszöntések

A Magyar Néprajzi Társaság nevében tisztelettel és szeretettel köszöntjük ebben az évben 75. évüket ünneplő dr. **Bálint Sándor** és dr. **Vargha László** professzorokat, akiknek példamutató, gazdag munkásságáról kiadványunk 1978-as évfolyama megemlékezett.

*

Külön köszöntjük 70 éves kutatóinkat, tudósainkat: dr. **Domanovszky Györgyöt**, a magyar népművészeti kutatások kiemelkedő egyéniségét; dr. **Lükő Gábort**, a néprajzi múzeológia és folklórkutatás jeles művelőjét; dr. **Morvay Pétert**, az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalom szervezésének fáradhatatlan vezetőjét; dr. **Wellmann Imrét**, akinek korszakos jelentőségű agrártörténeti munkássága nagy hatást gyakorolt a néprajzkutatásra. Kérjük, hogy mindannyian fogadják szívből jövő jókívánságainkat.

*

60. születésnapja alkalmából gratulálunk dr. **Szalontai Barnabás** Állami Díjas múzeumigazgatónak, akinek múzeumszervező tevékenysége nyomán vált szaktudományunk egyik fontos intézményévé a nyírbátori múzeum.

Ugyancsak 60. születésnapján köszöntjük dr. **Imreh István** professzort, Társaságunk tiszteleti tagját, akinek munkássága társadalom- és gazdaságtörténeti kutatásain át gazdag sokoldalúsággal gyarapítja szaktudományunkat.

Portréfilm Gunda Béla egyetemi tanárról

A Magyar Televízió *Tudós portrék* sorozatában 1979. augusztus 4-én tűzte műsorára Társaságunk alelnökéről, dr. **Gunda Béla** Herder-díjas professzorról szóló riportfilmjét. A mintegy 50 perces adás igyekezett teljes képet adni a munkában és eredményekben gazdag tudósi pályájáról. A film felidézte **Gunda Béla** professzor rangosabb publikációit, fontosabb kutatási területeit és témáit. Megismerkedhettünk a több évtizedes egyetemi oktató és nevelő munkájának pedagógiai szempontjaival. Hallhattunk **Gunda Béla** professzor tudományszervezői és a tudományos közéletet szolgáló tevékenységéről. Tanulságos volt megismerkedni a tudományos kutatást kiegészítő, illetve ahhoz szorosan kapcsolódó közművelődési programokról, feladatokról vallott nézeteivel. **Gunda Béla** professzor pályájának bemutatásával a Televízió a nézők millióinak figyelmét néprajzkutatásunkra is ráirányította.

KISEBB HÍREK

Ethnomedizin

1971 óta Hamburgban jelenik meg az *Ethnomedizin* c. folyóirat, amely az ottani, a népi gyógyászattal foglalkozó munkaközösség folyóíratá. A folyóirat a népi gyógyászaton kívül tanulmányokat közöl az ethnobotanika, az ethnozoológia, a népi gyógyszerészet, a kozmológikus hiedelmek, a társadalmi pszichiatria és a társadalmi higiénie köréből is. A folyóirat figyelme kiterjed az egész földre. Európai vonatkozású tanulmányokat éppen úgy közöl, mint afrikait, vagy ausztráliait. A folyóirat tanulmányai német és angol nyelven jelennek meg. A szerkesztő Joachim Sterley professzor. A nemzetközi szerkesztőbizottság magyar tagja 1978-tól Gunda Béla.

Könyvpremier

Bensőséges hangulatú összejövetelre került sor 1979. május 7-én este 6 órától a Kossuth Klubban. *Könyvpremier* címmel mutatta be a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése valamint a TIT Néprajzi Választmányának közös műsora Balassa Iván–Ortutay Gyula: *Magyar néprajz* című megjelenés előtt álló könyvét. A műsoros estet rögzítette a Magyar Rádió.

Balassa Iván bevezetőjében a könyv történetéről beszélt. Itt emlékezett meg Ortutay Gyuláról, akinek hiányát a néprajztudomány mind súlyosabban érzi. Dömötör Tekla a könyv folklór anyagát tárta a közönség elé. Kurucz Albert a muzeológia, a gyűjteménykezelők szemszögéből ismertette a könyv értékeit. A témában, terjedelemben, adatokban gazdag vállalkozás 70%-ban Balassa Iván, 30%-ban Ortutay Gyula munkája.

A *könyvpremiert* színészek tolmácsolta népballadák, népmesék, valamint a könyv egy-egy részletének felolvasása tette színesebbé. Szimbolikusnak tűnhet, hogy karcsai monda és karcsai iskolai énekkar zárta a műsort, ahol egykor Balassa Iván is sokat gyűjtött.

Csoma Zsigmond

Amerikai monográfia a Felső-Örség nyelvi állapotáról

Susan Gal — akit Gál Zsuzsa néven a Magyar Néprajzi Társaság szolnoki vándorgyűlésének résztvevői az összejövetel egyik előadójaként üdvözölhettek — monográfiában foglalta össze a Felső-Örségben magyarról németre történő nyelvváltásra vonatkozó kutatásait: *Language Shift. Social Determinants of Linguistic Change in Bilingual Austria*. Academic Press,

New York–San Francisco–London 1979. A könyv az igen jó hírű „Language, Thought and Culture: Advances in the Study of Cognition” sorozatban látott napvilágot. Maga a lezajló nyelvi változás sokrétegű társadalmi kontextusba illeszkedik. A magyar nyelv használata kapcsolódik a paraszti életformához, amit a német nyelvvel járó városias foglalkozások váltanak föl. A Felső-Őrségben sajátosan elszakadt a magyarul beszélőkhöz való tartozás tudata a politikai magyar nemzettel való azonosulástól. A nyelvváltás szorosan kapcsolódik a generációk váltásával történő életforma-cseréhez. Mindezeket az összefüggéseket és a különböző szituációkban jelenleg történő nyelvhasználatot finoman kidolgozott metodikával elemzi a kötet, amit az amerikai szakvélemények úgy mutatnak be, mint e fontos szociolingvisztikai témakör talán legjobb jelenlegi teljesítményét. Számkra bepillantást ad abba is, hogy mi módon töredeznek le darabok a magyar nyelvterületről – minden erőszak nélkül, békés körülmények közt – annak nyugati szélén.

H. T.

Az 1979. évi Európa díj

Az Európa-díjat 1974 óta évenként négy kiemelkedő folklor-csoportnak adományozza a különböző nemzetek (Svájc, NSZK, Skócia, Svédország, Jugoszlávia) etnográfusaiból és folkloristáiból álló kuratórium. Az Európa-díjat a hamburgi F. V. S. alapítvány hozta létre. Az 1979. évi egyik kitüntetett csoport a *debreceni Hajdú népiegyüttes*, amely Kardos László vezetésével már eddig is nemzetközi sikereket ért el. Az Európa-díjat 1979. május 14-én Debrecenben Lore Toepfer adta át és az együttes tevékenységét az ünnepi műsor előtt Robert Wildhaber (Basel) méltatta, mint a díj kuratóriumának az elnöke. A díj átadása alkalmából Wildhaber professzor egyhetes tanulmányutat tett a Tiszántúlon (Hortobágy környéke, Nyírség, Karcag, Hajdúböszörmény, Hajdúszoboszló), Mezőkövesden és Egerben.

G. B.

*

Sz. A. Tokarev a Szovjet Tudományos Akadémia moszkvai Néprajzi Intézetének osztályvezetője, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagja az 1966-ban kiadott „Az orosz néprajz története a forradalomig” című monográfiája után most újabb histográfiai jellegű munkával jelentkezett. Megírta a nemzetközi néprajzkutatás történetét, amelyben Herodotostól Lévi-Strausig vezet végig a tudományszak fejlődését, országonként tárgyalva a jelentősebb néprajzi iskolákat és kiemelkedő kutatók munkásságát. A magyar néprajzi kutatásokról is tömör összefoglalást nyújt.

V. P.

Sz. P. Szokolovának, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjának 1978. elején jelent meg Moszkvában *Jugoria* című tudományos népszerűsítő könyve a vogulok és osztjákok történetéről, anyagi és szellemi kultúrájáról. Jövőre pedig az obi-ugorok társadalmi struktúrájáról írt monográfiája kerül kiadásra, amelynek kézírata akadémiai doktori disszertációként készült el. Véleménye szerint az általa tanulmányozott népek társadalmi szerkezetét leginkább az jellemezte, hogy megtalálható társadalmuk két duális félre való szerveződése, amelyet a por és a mosz nevű fátiriák képviseltek, de ezeken belül még nem alakultak ki a nemzetségi csoportok. Kollégáival ellentétben az obi-ugorokat nem tartja őshonosnak jelenlegi etnikai területükön, a nyugat-szibériai tajgán, ahova csak a XIII. század körüli időben a zürjének és oroszok nyomására vándoroltak be a Volga–Káma vidékéről.

V. P.

Kiskunsági néprajzi gyűjtőtábor

A Bács-Kiskun Megyei Múzeumok Igazgatósága ebben az évben, július 1–8. között ismét megszervezte az immár hagyományossá vált kiskunsági néprajzi gyűjtőtábort. Az előző években ennek színhelye Szabadszállás volt. Az ottani kutatások eredményeit április végén tanácskozáson ismertették a kutatás résztvevői, s ezek az eredmények remélhetőleg a Bács-Kiskun Megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztályának segítségével hamarosan kötet formájában is megjelenhetnek.

A szabadszállási munkaközösség volt a magja az ez évben Kiskunmajsán megszervezett gyűjtésnek is, de igen öröndetes, hogy újabb kutatókkal is kiegészült a résztvevők sora. A több évesre tervezett munka eredményessége szempontjából ez rendkívül fontos volt, mert majd mindegyik jelentősebb téma megfelelő szakembert kapott. Így többek között dr. Szabó László kandidátus a család- és munkaszervezetet, dr. Novák László a gazdálkodási rendszert, dr. Bellon Tibor a földművelést, Sztrinkó István az építkezést, dr. Füvessy Anikó a táplálkozást, dr. Fazekas István a kismesterségeket kutatta. Gulyás Éva a jeles napi szokásokat, Őrsi Julianna a házasodási kapcsolatokkal és a rokonsági rendszerrel, Korkes Zsuzsanna a lakodalmi szokásokkal, Barna Gábor a természetfeletti lényekkel foglalkozott. Sikerült a Debreceni Egyetemi Néprajzi Tanszékének néhány hallgatóját is bevonni a munkába, akik egy-egy konkrét téma feldolgozásához természetesen minden segítséget megkaptak. Így pl. Tóth Judit a temetkezési szokásokat, Magyarai Márta az istállózó állattartást, Mészáros Ágnes pedig a dramatikus hagyományokat gyűjtötte. Hankóczi Gyula a hangszeres népzenevel foglalkozott, Bathó Edit, a Jász Múzeum munkatársa pedig a tánc hagyományokat kutatta.

A kutatómunka elsődleges célja az, hogy egy későbbre tervezett tanulmánykötetben megrajzolja azokat a tényezőket, amelyek ennek a rendkívül kevert lakosságú kiskunsági településnek a népi kultúráját alakították. Igyekezzen feltárni a jászági és szegedi hatásokat, illetve megrajzolni azt a folyamatot, ahogyan a Kiskunság egészébe Kiskunmajsa beépült.

Néprajzi gyűjtőtábor Répáshután

1979. május 27. és június 2. között néprajzi gyűjtőtábort szervezett Répáshután a miskolci Herman Ottó Múzeum. A tábor munkájában békéscsabai, budapesti, debreceni, egri, szolnoki, miskolci kutatók és a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségének képviselője mellett szlovákiai etnográfusok (Olga Čomajova, Márkus Mihály és Ludvig Neufeld) is részt vettek. A gyűjtőmunka egyaránt kiterjedt az anyagi és szellemi kultúra fontosabb területeire (építkezés, teherhordás, erdőkiélés, gazdasági eszközök, szénégetés, kalendáris szokások, a családi élet szokásai, természetfeletti lények, stb.), valamint a társadalmi élet bizonyos vonatkozásaira (etnikai tudat, családszervezet). Az így összegyűlt anyag – bizonyos tematikai bővítéssel – jó alapját jelenti egy jövőbeli falumonográfiának.

Niedermüller Péter

Néprajzi gyűjtőtábor a Tiszazugban (1979. július 16–28.)

1976 óta minden nyáron megrendezik Tiszakürtön (Szolnok m.) a néprajzi gyűjtők és az amatőr képzőművészek közös alkotótáborát, a kultúrális minisztérium és a megyei tanács anyagi támogatásával.

A Szolnok megyei múzeumok munkatársai mellett rendszeresen gyűjtenek itt a kecskeméti, a nagykovácsi, a makói és a tiszaföldvári múzeum kutatói, valamint a debreceni Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola és a Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének hallgatói. A közös munka lehetőséget nyújt arra, hogy a néprajzosok és a képzőművészek megismerjék egymás munkáját és törekvéseit.

Két hétig tizenhat néprajzos dolgozott az idén is a tiszakürti táborban. Az itt végzett munka eredményességét jelzi, hogy kb. 5000 fekete-fehér és kb. 1000 kocka színes felvételt készítettek. A munka során lehetőség nyílt egy tiszakürti hagyományos lakodalom, valamint a csépai Jakab-napi búcsú teljes dokumentálására is. A két hét alatt gyűjtött kb. 200 tárgy a kúnszentmártoni múzeum gyűjteményét gazdagítja.

A gyűjtőtáborok anyagából minden év októberében kiállítást rendeznek a kúnszentmártoni múzeumban. A szakemberek minden évben egy-egy nagyobb témakört kiemelten vizsgálnak. Ennek témájából – az idén

az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szokásokról és hiedelmekről – tudományos tanácskozást is rendeznek. A kiemelt témában járási néprajzi gyűjtőpályázatot is hirdetnek. Az ide benyújtott munkák közül több országos pályázatokon is előkelő helyezést ért el. 1978–79-ben Csetényi Mihályné csépai ethnobotanikai gyűjtésével országos kiemelt első díjat nyert.

A Tiszazug kutatása több éve folyó kollektív munka, komplex jellegű kutatás. A munkában a néprajzosok mellett demográfusok, történészek, népzene-kutatók, nyelvészek és földrajzosok is résztvesznek.

Az elmúlt években a hagyományos paraszti gazdálkodás egyes ágainak (szőlő- és gyümölcskultúra, állattenyésztés, vízi élet) vizsgálatát végezték el. Az emberi élet fordulóihoz kapcsolódó szokások és hiedelmek gyűjtése mellett figyelmet fordítottak a jeles napok, a népi vallásosság, a dal- és tánc kultúra, valamint a hétköznapi szokásainak regisztrálására, amelyek 1980-tól kapnak nagyobb hangsúlyt.

A kunszentmártoni tanácskozások anyagából 1972. óta két év anyaga már megjelent nyomtatásban, a többi sajtó alá rendezve áll. Hasznos volna, ha minden egyes tudományos tanácskozás elhangzott előadásanyaga nyomtatásban minél előbb hozzáférhető lenne.

Magyari Márta

Falfestő asszonyok vetélkedése a lengyelországi Zalipieban és a környező falvakban (1979. június 15–17.)

A Krakkótól keletre, a Visztula közelében, az új adminisztratív beosztás szerint Tarnów vajdaságban fekvő Zalipie és szomszédos néhány falu arról nevezetes, hogy nagy számban élnek ott festőasszonyok, akik a mi kalocsai falfestőinkhez hasonló, élénk színű, többnyire virágornamentikájú falfestéssel jeleskednek. Házak külső falát és belső helyiségeit, istállók külső falát, pincefalakat (itt a pincék a magas talajvíz miatt föld fölé épülnek, oldalfalakkal) és kútváákat, ritkábban a csűrök deszkakapuját festik be. 1948 óta megismétlődő versenyeken bíráló bizottság értékeli az adott évben készült falfestéseket és az interiőr-díszítés más hagyományos módjait (pl. a papírkivágásokat, az ú.n. „wycinanki”-t), és 1000–4000 Zlotyis díjakkal jutalmazza. Az idei versenyre a múzeumi szakemberekből, a „lengyel HISZÖV” képviselőiből, a krakkói és tarnówi megyei tanács művelődésügyi osztályának előadóiból álló bizottságot, amelynek elnöke Roman Reinfuss népművészettel foglalkozó egyetemi tanár volt, kiegészítették külföldről meghívott etnográfusokkal. Bulgáriából, Romániából és Magyarországról hívtak meg egy-egy (lengyelül tudó) néprajzkutatót (Magyarországról Földes Lászlót). Az idén mintegy 100 000 Zloty jutalomdíjat osztottak ki 65 festőasszony között (ebből 33 festőasszony zalipiei, a többi lakóhelye: Kuze 4, Zabno 2, Gorzyce 1, Kłyz 5, Oftinów 1, Boruso-

wa 1, Samocice 4, Kanna 1, Bolesław 1, Podlipie 3, Cwikow 2, Olesno 1, Niwki 6 festőasszony, ami egyúttal e sajátos művészet elterjedésterületét is kirajzolja).

Földes László

Néprajzi Nyári Egyetem, 1979.

1979. július 9–22. között ötödik alkalommal rendezte a TIT Néprajzi Szakosztálya, a TIT Zala megyei Szervezete és Zalaegerszeg városa a Néprajzi Nyári Egyetemet. Az 1979. évi program központi gondolata a hagyományos népi kultúra beépülése napjaink műveltségébe. Ennek az elvnek jegyében hangzottak el az egyes előadások. 11 tárgykörben gazdagon illusztrált anyaggal ismerkedhettek meg a 17 országból érkezett vendégek. A programot több gyakorlati foglalkozás (korongozás, hímzés, szövés, néptánc), valamint kirándulás egészítette ki.

A szakmai program összetétele a következő volt:

Kerecsényi Edit: A magyar néprajzi csoportok

Szentmihályi Imre: Göcsej népi építésze

Balassa Iván: A népművészet és a népi iparművészet ágai

Varga Marianna: Hímzés és szövés

Lengyel Béláné: Fafaragás

Maróti Gyula: Népzene egykor és ma

Orsovsky István: Továbbélő népi táncaink

Pócs Éva: Régi szokások – mai szokások

V. Igaz Mária: A népi gyermekjátékok mai élete

Szabó László: Népi építészeti hagyományok – mai népi építész

Katona Imre: Népköltészet és irodalom

Az egyre növekvő érdeklődés (több mint 70 folyamatos résztvevő) jegyében évenként megrendezésre kerülő Néprajzi Nyári Egyetem 1980. évi kurzusának központi témája a *népi műemlékek védelme és hasznosítása* lesz.

Részletes felvilágosítást a Néprajzi Nyári Egyetem Titkársága ad (H-8901 Zalaegerszeg, Pf. 13.).

A II. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia

1980. szeptember 30 – október 2. között kerül megrendezésre Békéscsabán a II. Nemzetközi Néprajzi Nemzetiségkutató Konferencia.

A konferenciát a Magyar Néprajzi Társaság, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a magyarországi nemzetiségek szövetségei, a Hazafias Népfront Békés megyei Bizottsága, a Békés megyei Tanács VB. Művelődésügyi Osztálya, a TIT Békés megyei Szervezete és a Békés megyei Múzeumok Igazgatósága rendezi.

A konferencia célja: A néprajzi kutatás elvi, gyakorlati kérdései és feladatai a nemzetiségek körében.

Az előadók számára az ajánlott témakörök a következők:

1. A két- és többnyelvűség néprajzi vonatkozásai
2. A néprajz feladata a nemzetiségi kultúrák megőrzésében és fejlesztésében
3. Egy nemzetiség néprajzi vizsgálatának mai helyzete, eredményeinek összegzése
4. A múzeumok szerepe a nemzetiségi kultúra szolgálatában.

Az előadások időtartama 15–20 perc lehet. Az előadók előzetes vázlatukat a jelentkezési lappal együtt *1980. március 1-ig* küldjék el. A konferenciára jelentkezés határidejét kérjük betartani.

A konferencia szervezési központja: TIT Békés megyei Szervezete, 5601 Békéscsaba, Pf. 38.

IN MEMORIAM

Berze Nagy János centenáriumban

Hol volt, hol nem volt — mint a mesében —, volt egyszer egy tanár-ember, aki amellett, hogy tankerületet igazgatott, európai színvonalon mű-

volt egy nálunk akkor elhanyagolt tudományágat, a folklórt. Ez a pedagógus-néprajztudós, Berze Nagy János, éppen 100 esztendeje, 1879. augusztus 23-án született a Heves megyei Bessenyőtelek községben — szegény pásztorcsalád tizenegyedik gyermekeként.

A néphagyományok gyűjtését már gyöngyösi középiskolás korában megkezdte — majd Heves és Szolnok, azután főként Baranya megyében folytatta. A budapesti egyetemen **Katona Lajos** a mestere. Ő bízta rá a magyar népmesék kutatásának, elemzésének és összehasonlító vizsgálatának a feladatát. Az egyetem elvégzése után (1905-től 1939-ig, nyugalomba vonulásáig) a tanügyigazgatás területén dolgozott. Valamennyi állomáshelye (Lugos, Kolozsvár, Nagyenyed, Csíkszereda, Debrecen, Pancsova, Szekszárd és Pécs) egyben népköltészeti gyűjtő és feldolgozó tevékenységének a színhelye is volt. Erre pedig főfoglalkozásának, a tanfelügyelői munkának a maradéktalan ellátása mellett kellett időt szakítania.

Pályáját olyan értékes alkotások jelzik, mint a *Heves megyei nyelvjárás, Népmesék Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyéből* (MNGy. IX.), *Mese c. tanulmánya* (a Magyarország Néprajzában) és a *Baranyai magyar néphagyományok* háromkötetes gyűjteménye. Sajnálatos, hogy *Meseszótára*, amelyet már 1912-ben átadott közlésre a Kisfaludy Társaságnak, az első világháború idején elkallódott a nyomdában. **Berze Nagy** néprajzi munkásságának terjedelemben nagyobb része már csak a felszabadulás után, posztumusz kiadványként láthatott napvilágot — elsősorban is Baranya megye Tanácsának és a TIT Baranya megyei szervezetének támogatásával, mint pl. az *Égigérő fa*, a *Régi magyar népmesék...* és a *Magyar népmesetipusok*. Nem oly rég jelent meg az *Egy néprajztudós műhelyéből* (*Berze Nagy János levélhagyatéka*) c. gyűjtemény is, amely egyben a teljes életmű bibliográfiáját is tartalmazza. A nagyobbbszabású **Berze**-művek kiadását főként a néprajztudós fia, ifj. **Berze Nagy János**, valamint **Banó István** és **Dömötör Sándor** gondozta, de egyik-másik kiadvány megjelentetése érdekében sokat tett **Gunda Béla** is.

Berze Nagy János 1946. április 6-án Pécsen halt meg. Munkássága nyomán mind Magyarországon, mind külföldön nagyobb lendületet vett a népmesekutatás és rendszerezés. Tudományos eredményei kiemelkedő értékűek a magyar folklorisztika történetében, gyűjtő és feldolgozó módszere pedig ma is korszerűnek számít. Mesterének, **Katona Lajosnak** egy rövid, kissé ironikus verse talán az ő életművét, törekvéseit is jellemzi:

„Elég, ha én szántok-vetek,
Oltogatok, nyesegetek;
Másra bízom az aratást,
Másnak hagyom a szüretet...”

Fülöp Lajos

160 éve született Reguly Antal

Zircen született 1819. július 11-én, éppen abban az esztendőben, amikor **Körösi Csoma Sándor** útrakelt, hogy Belső-Ázsiában felkutassa a magyarok őshazáját. És kereken húsz év múlva **Reguly Antal** indult egy

évtizedes utazásra, melynek okán illették kortársai „Észak Körösi Csomája” névvel.

Amikor 1839. nyarán a húsz éves **Reguly**, jogi tanulmányainak bevégezése után, elindult Észak-Európa felé, aligha gondolt arra, hogy a szülei támogatásával néhány hónapra tervezett útjáról csaknem egy évtized múlva tér vissza, és olyan távoli tájakat fog bejárni, ahol őelőtte még európai ember nem fordult meg. Arról sem álmodhatott, hogy néhány évvel később megválasztják a Magyar Tudományos Akadémia levelező tagjának, hogy az általa személyesen nem is ismert honi tudósok róla elnevezett társaságot hoznak létre és nevét viselő albumot jelentetnek meg. Noha már gyermekkorától rendkívül szomjazott a hírnévre, elutazásakor a világlátáson kívül semmi határozott szándék nem vezette. Győri gimnáziumi éveit ugyan egyik tanára, **Maar Bonifác** olthatatlan érdeklődést lobbantott fel benne az őstörténet iránt; édesapja, a zirci cisztercita apátság ügyésze mégis a józan és biztos megélhetést nyújtó jogi pályát jelölte ki számára.

Hogy miként lett **Reguly Antal** utazóvá és tudóssá, annak megvilágítását bízuk kortársára, az író és politikus **Eötvös József**re, ki a következőképpen szólt róla: „Életének iránya fölött a véletlen határozott, mely őt a stockholmi könyvtárban **Arvidson** finn tudóssal összehozá, ki őt a magyar s finn nyelvek között létező rokonságra emlékeztetvén, benne azon gondolatot ébreszté, hogy miután a magyar nép eredetének kérdése csak az észak népei és nyelveinek tanulmányozása által fejthető meg, ezt tűzze ki élete céljául.”

Rádöbbenve elhivatottságára, otthona helyett Finnország felé vette útját, ahol két gazdag évet töltött el, megtanulta a finn és észti nyelvet, bejárta a lappok földjét, eredményes néprajzi kutatást végezvén körükben. A finn főváros előkelő társaságainak rajongott vendége azonban mégsem talált nyugalmat finn barátai körében, és 1841-ben elhatározta, hogy felkeresi a Szibériában élő finnugor népeket. Utazásának tervéről tájékoztatta a Magyar Tudományos Akadémiát, amely nagy erőfeszítések árán a későbbi években szerény anyagi támogatást nyújtott viszontaságos utazásaihoz. Még ez évben meg is érkezett Pétervárra, az oroszok szívesen fogadták az ifjú magyar utazót. Számos neves tudóssal kötött barátságot, akik sok segítséget nyújtottak felkészüléséhez. Legkiemelkedőbb tanítómestere **Karl Maximovics Bér** akadémikus, neves antropológus és polihisztor, akitől elsajátította az embertani kutatás azidőben legkorszerűbb ismereteit. Ezen kívül számos tudományszakban képezte magát, és megfeszített erővel tanulta a keleti finnugor népek nyelveit. Két évig tartó alapos elméleti felkészülés után alkalmasnak érzi az időt régi álma megvalósítására.

A magyar akadémia pénzküldeményének késlekedése miatt csak 1843. október 9-én tud útrakelni. Moszkván át Kazánba, majd Perm városába megy, és a legzordabb téli időben, december 4-én átkel az Uralon. Bogoszlowszkojban az ottani bányaigazgatóságtól térképvázlatokat és két vogul kísért kap, akik segítik a nyelvtanulásban és a kutatómunkában. Az egész telet a vogulok megismerésével tölti. 1844. márciusában utazik to-

vább Tobolszkba, majd a Konda folyó vidékén élő népcsoportnál időzik. Viszontagságos folyami úton éri el a Szoszva környéki vogulokat, hogy e népcsoport kultúráját eredeti ősiségében ismerje meg. Gazdag tudományos zsákmánnyal tér meg szibériai állomáshelyére, de nem pihenni, hanem új útra készülni. Innen küldött egyik levelében írja: „Ily roppant kiterjedést nyert steppe-utazásom, etnográfiai és antropológiai tekintetben teljesen kielégítvén, Berezovban egész buzgósággal feküdtem osztják stúdiumaimnak.”

Csaknem fél évet tölt a másik nagy népcsoport: az osztjakok körében, semmivel sem kevesebb nehézség közepette. Helyzetét súlyosbítja az egyre gyakoribbá váló betegeskedése, amely a megfeszített munka következménye. 1845 márciusában jut vissza Kazánba, megtörtén a másfél éves kimerítő utazástól. Itt viszont már várja a magyar akadémia újabb megbízása: a cseremisiz nyelv megvizsgálása. Nekilát tehát a nyelvtanulásnak, és betegen újra útnak indul a legdélibb finnugor törzsek lakóhelye felé. Bejárja a Volga-környéki cseremiszek, mordvinok és csuvasok földjét. Ez az útja a korábbiakhoz viszonyítva kevesebb eredménnyel jár, mert nem egyszer eszméletét veszve robog vele a bérelt szán a végtelen hómezőkön. Teljesen kimerülve érkezik meg 1846. nyarán Pétervárra, kilenc ládába csomagolt felbecsülhetetlen értékű jegyzeteivel, antropológiai, régészeti és néprajzi tárgyaival. Néhány hónapos pihenés után elkészíti az orosz tudományos akadémia felkérésére az Uralon túli terület néprajzi térképét.

1847-ben hazájába készül, azonban a gyakori kínzó fejfájásai miatt németországi gyógykezeltetésre kényszerül. Ezért csak 1849. májusában tud végleg hazatérni. Eötvös József, az első magyar kultuszminiszter kinevezte az egyetemi könyvtár első őrének, később az osztrákok megerősített állásában. A nemzeti tragédiából ocsúdó nép aligha vett tudomást róla. A Tudományos Akadémia és utazásának pártfogói egyedül azt várták tőle, hogy szibériai útjának nyelvészeti anyagát dolgozza fel és adja közre. E helyett azonban — amint Toldy Ferenc írja — „Reguly felsőbb tudományos kiképzése folytatásának új hévvel nekifeküdt. Első vonalban általános nyelvészeti és ethnographiai stúdiumaihoz fordult ismét, melyekhez később fiziológiaiak, sőt földrajz, természetrajz, a növény- és állatgeográfia is járult; így kívánván a népeket egészletökben, az égalt és a földhöz lévő viszonyaikban felfogni, s ekkép a néprokonsági kérdést minden oldalról megközelíteni. Koponyavizsgálatai stúdiumaihoz csatolta végre az arcztaniakat, s hasonlítás okáért bevonta vizsgálatai körébe a hazai fajokat is. Megtanulván a fényképezést, a szünidőkben néhány antropológiai utat tett az alföldre, a palóczok közé, melyeken mind arcztani, mind fejméreti, de erkölcs- és lélekrajzi adatokat is szerzett.”

E szemelvény beszédesen szól arról, hogy **Reguly** hazatérése után még nagyobb vállalkozásba kezdett, mint annak előtte, hiszen a néprokonság kérdését eldöntő összehasonlító vizsgálatra készült. Mivel azonban a magyarság köréből nem állott rendelkezésére megfelelő anyag, szibériai gyűjtésének összehasonlító feldolgozását a magyarság különböző népcso-

portjai között végzett komplex gyűjtéseknek kellett megelőzniük. Erre a számos tudományszak ismereteit alkalmazó munkára is egyedül vállalkozott, mint ahogy szibériai útját is egyedül járta. Sokoldalú képzettsége és bámulatos tudása alkalmassá is tette erre, azonban a már végtelenségig ki-merített fizikuma és idegrendszere útját állta e merész terv kivitelének. Még negyven éves sem volt, amikor 1858. augusztus 23-án egy súlyos agyvérzés váratlanul kioltotta életét.

Hogy mi készítette **Reguly** Antalt a jóval kényelmesebb és sokkal gyorsabban hírnevet hozó nyelvi anyag közreadása helyett a további áldozatos és sok törődéssel járó kutatómunkára, annak megvilágítására **Eötvös** Józsefet idézzük: „Ő nem volt filológ – hajlamainál, természeténél fogva sem. **Reguly** meggyőződése szerint a nyelvrokonság egymaga, bármennyire haladjunk is annak ismeretében, a népek rokonságát még nem bizonyítja be.” A néprokonság kérdésének tisztázása: ez az a sarkalatos tényező, amely a polgári kényelemből a zord Szibériába, majd íróasztala mellől hazája különböző vidékeire úzte, és élete utolsó percéig lankadatlan tanulásra ösztönözte. Egyedülállóan nagyszabású tudományos törekvését közvetlen munkatársai, környezete azonban értetlenséggel fogadta. Az 1857. őszén tett másfél hónapos palóc kutatása ennek a rendkívüli vállalkozásnak első lépését jelentette. (A nógrádi, hevesi és gömöri palócok körében végzett antropológiai és néprajzi gyűjtését néhány éve az Egri Múzeum kiadta: *Reguly Antal palóc jegyzetei 1857.* Eger, 1975.)

Reguly Antal emlékének ápolása nemcsak arra kötelez bennünket, hogy őt a néprajztudomány nagy tudósai között számontartsuk, hanem áldozatos és gazdag munkásságának mind teljesebb feltárására is törekedjünk. Csak így ismerhetjük meg valójában a romantika korának nagy tudósát, mert **Eötvös** szavait idézve „kevés ember élt, ki tiszta lelkesedésből s a tudomány iránti szeretetből az övéhez hasonló áldozatokra határozta el magát”.

Selmeczi Kovács Attila

Molnár Veronika 1939–1979

Nem akartuk elhinni a lesújtó hírt, hogy a Kanadában élő, de a magyar tudományos élettel oly szoros kapcsolatot tartó fiatal kutató 1979. július 21-én Torontóban rövid betegség után elhunyt. Személyében olyan tudóst gyászolunk, aki a régészet, művészettörténet, néprajz és más tudományok eredményeit mindig egységben látta, mert tudta, hogy az élet maga is egységes.

Hajdúnánáson 1939. december 28-án született és már édesapjától, **Molnár** Józseftől elsajátította a helytörténetet, elmélyült érdeklődést vitt már magával a budapesti **Eötvös** Loránd Tudományegyetemre, ahol **László** Gyulától tanulta a jelenségek, tárgyak nagy összefüggésekben való látását.

1963–1965 között a sárospataki Rákóczi Múzeum munkatársa, aki nemcsak a várat, annak gótikus templomát tárta fel, hanem kutatásokat vég-

zett a karcsai (Zemplén m.) románkori templomban és annak környékén is. Ugyanekkor köt szoros barátságot a Kollégium Múzeumának nagyszerű történeti magyar és török hímezéseivel és az a stúdium meghatározóvá vált élete további szakaszára. 1965–1967 között a Budapesti Múemlékfelügye-
léségen dolgozik, 1968-tól Torontóban élt, mint a Royal Ontario Museum Textil Osztályának munkatársa és a Torontói Egyetem meghívott elő-
adója.

Munkásságának kezdetén elsősorban a középkori kőalakú tem-
plomokkal foglalkozott (*A középkori Magyarország rutundái*. Művészettörté-
neti Füzetek 4. Bp. 1972), melyek közül többet (Zámoly, Sárospatak,
Karcsa) maga régészetileg is feltárt. Kutatásai közben sokszor utalt e nagy-
múltú és széles körben elterjedt épületek néprajzi vonatkozásaira is. Külön
figyelmet érdemelnek a sírkövekkel kapcsolatos megállapításai, melyeknek
egyik összefoglalása (*Sárospataki sírkövek*. Művészettörténeti Füzetek.
Bp.) már csak halála után láthat napvilágot.

Ásatásai során a sárospataki várban azok a kerámiák érdekelték leg-
inkább, melyek a XVII. században Kis-Ázsiából származtak és a Rákóczi
György bokályos-házának falát díszítették (*A sárospataki bokályos ház*.
Folia Archeologica XXII [1971] 183–217). E tanulmánya nemcsak a tö-
rök, de a magyar kerámia történeti megismerésében is nagyfontosságú.

Kutatásainak középpontjában a későbbiek során egyre inkább a vise-
letek kerültek, ezek közül is azok iránt érdeklődött különösképpen, me-
lyek nemezből készülve az egyik legősi réteget képviselik. Rendszeres
munkáját mi sem jellemzi inkább, mint az a tény, hogy mélyrehatóan vizs-

gálta az alapanyag, a nemezkészítés módszerét Anatóliában, Iránban és máshol. (Erről magyarul: *A nemezkészítés néhány kérdése Törökországban és Iránban*. In: Paraszti társadalom és műveltség a 19. és 20. században. 2:141–160. Szolnok 1974), hogy annak technikai vonatkozásait is tisztázza. Az ebből készült ruhadarabok történetét több hosszabb-rövidebb tanulmányban elemezte (*The historical components of regional costume in South-Eastern Europe*. Textile Museum Journal 4:2. [1975], 14–29; *A Nomadic Mantle in Europe*. Textile History 9 [1978], 9–34).

Számunkra legfontosabb az a könyve, melyet a magyar szűr eredetéről, fejlődéséről és nemzetközi kapcsolatairól írt (*The Hungarian Szűr. An Archaic Mantle of Eurasian Origin*. 142 pp. Toronto 1973). Ebből világosan látszik, hogy még Györffy István (*A cifraszűr*. Bp. 1930) nagyszerű munkája után is lehet sok újat mondani erről a kérdésről, különösen ami a történeti kapcsolatokat illeti. A régen lezártnak hitt kutatási területen, könyvének hatására erőteljes mozgás indult meg, vélemények és ellenvélemények ütköztek és ütköznek (vö. Gáborján Alice: *Amagyar szűr eredetének kérdéséhez*. Néprajzi Értesítő LXVII [1975], 155–187), hogy az egykor alapvető és elterjedt felsőruhával kapcsolatos kérdést tisztázzák. Könyvének három nagy érdemét lehet kiemelni: számos új adatot, jelentős elképzeléseket hozott; a kérdést megismertette a világ néprajzi szakembereivel; vitát váltott ki, mely már eddig is új eredményekhez vezetett.

Sorolhatnám tovább kisebb-nagyobb tanulmányait, de meg kell emléznem arról, hogy a torontói egyetemen tartott előadásai olyan kérdéseket világítottak meg a kanadai hallgatók előtt, melyekről korábban aligha hallottak és ezek között a legjelentősebb helyet a magyar művelődéstörténet kérdései foglalták el. Még szélesebb körbe juttatta el kiváló ismereteit a múzeumi kiállítások segítségével. Férjével (Michael Gervers egyetemi tanárral) együtt írt expedíciós beszámolókból, népszerű kiadványokban és cikkekben felvázolta a tudományos eredményeihez vezető utat.

Mindig szívesen jött haza egy-egy konferenciára, megbeszélésre, ezeken már hiába keressük kedves, szerény alakját. Munkái megőrzik nevét szaktudományunkban, mi pedig, akik ismertük és szerettük, nem felejtjük el.

Balassa Iván

TARTALOM

Társasági hírek	1
Tudományos tanácskozások	12
Személyi hírek	28
Múzeumi hírek	32
Kutatóink életéből	38
Kisebb hírek	44
In memoriam	50

NÉPRAJZI HÍREK
ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Imre Gráfik
Attila Selmeczi Kovács
1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12. Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Programm der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.